

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ

**FAGOT VE VÝUCE HUDEBNÍ VÝCHOVY NA 2. STUPNI
ZÁKLADNÍCH ŠKOL A GYMNÁZIÍCH**
DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Mária Michaela Nejezchlebová
Učitelství pro střední školy, obor Hudební výchova a Český jazyk

Vedoucí práce: PhDr. Štěpánka Lišková, Ph.D.
Plzeň, 2018

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 26. dubna 2018

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování

Chtěla bych poděkovat PhDr. Štěpánce Liškové, Ph.D., za vedení mé diplomové práce, cenné rady a odborný dohled. Děkuji také Mgr. Zuzaně Topinkové, za pomoc při gramatické kontrole práce.

ZDE SE NACHÁZÍ ORIGINAL ZADÁNÍ KVALIFIKAČNÍ PRÁCE.

OBSAH

Úvod	6
TEORETICKÁ ČÁST	7
1 FAGOT A JEHO VÝVOJ	7
1.1 FAGOT A JEHO STAVBA	7
1.1.1 Příbuzný nástroj – kontrafagot	12
1.2 VÝVOJ FAGOTU	13
1.2.1 Starověk	14
1.2.2 Středověk	15
1.2.3 Novověk	16
2 K ASPEKTŮM HRY NA FAGOT VYUŽITELNÝM VE VÝUCE HV	20
2.1 DÝCHÁNÍ DO NÁSTROJE	20
2.2 CÍRKULAČNÍ DECH (“VĚČNÝ” DECH)	21
3 FAGOT V UČEBNÍCH HUDEBNÍ VÝCHOVY	23
3.1 SADA UČEBNIC HV PRO 6.–9. ROČNÍK, ALEXANDROS CHARALAMBIDIS A KOL.	23
3.2 SADA UČEBNIC HV PRO 6.–9. ROČNÍK, MIHULE, STŘEHÁK	28
3.3 SADA UČEBNIC HV PRO 6.–9. ROČNÍK, NAKL. JINAN	30
3.4 UČEBNICE HUDEBNÍ NAUKY, NAKL. EDITIO SUPRAPHON PRAHA	30
3.5 PUBLIKACE MY POZOR DÁME A NEJEN POSLOUCHÁME, NAKL. SCIENTIA	30
3.6 UČEBNICE HV PRO 6. A 7. ROČNÍK ZÁKLADNÍCH ŠKOL A ODPOVÍDAJÍCÍ ROČNÍKY VÍCELETÝCH GYMNÁZIÍ ..	32
3.7 SADA UČEBNIC HV PRO GYMNÁZIA A ODPOVÍDAJÍCÍ ROČNÍKY STŘEDNÍCH ŠKOL	34
3.8 FAGOT V UČEBNÍCH HV – ZÁVĚREČNÉ ZHODNOCENÍ	36
PRAKTICKÁ ČÁST	38
4 NÁVRHY MODELOVÝCH LEKCÍ S VYUŽITÍM AKTIVIT ZAMĚŘENÝCH NA FAGOT	38
4.1 SYSTÉM KURIKULÁRNÍCH DOKUMENTŮ	38
4.1.1 RVP ZV	38
4.1.2 RVP G	40
4.2 MODELOVÉ LEKCE – VYUČOVACÍ JEDNOTKY	40
4.2.1 Modelová lekce 1 Fagot ve skladbě Péťa a vlk Sergeje Prokofjeva	41
4.2.2 Modelová lekce 2 Fagot v kontextu s tématem Barva nástrojů	45
4.2.3 Realizace modelových lekcí	48
4.2.4 Zhodnocení výsledků práce	48
ZÁVĚR	52
CIZOJAZYČNÉ RESUMÉ	54
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	55
SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ	59
SEZNAM TABULEK	62
SEZNAM OBRÁZKŮ	63
PŘÍLOHY	64

Úvod

Inspirací pro tuto diplomovou práci se stala má bakalářská práce věnovaná hudebnímu nástroji – fagotu. Chtěla bych se zaměřit na jeho praktickou stránku ve výuce hudební výchovy a zároveň vytvořit něco nového, co by po mém absolvování pedagogické fakulty bylo k užítku mě i ostatním kolegům.

V bakalářské práci jsem se zaměřila na fagot a jeho vývoj, dále jsem věnovala jednu kapitolu vybraným fagotistům na plzeňské konzervatoři a pokusila jsem se v bakalářské práci zachytit, jak by se mohlo pracovat s fagotem v hodinách hudební výchovy na základních školách či odpovídajících ročnících gymnázií. Bakalářská práce byla zaměřena především teoreticky. Diplomová práce nahlíží na fagot z hlediska možného pedagogického využití v hodinách hudební výchovy.

Hlavním záměrem této diplomové práce je vyzdvihnout zařazení tématu fagot ve výuce hudební výchovy a nabídnout jeho možné využití. Dalším důvodem výběru tématu je podle mého mínění důležitost nauky o hudebních nástrojích v hodinách hudební výchovy, které není vždy věnována dostatečná pozornost.

Záměrem této diplomové práce je: a) zkvalitnit informace o fagotu, b) vytvořit tak teoretický podklad pro tvorbu modelových lekcí hudební výchovy, v jejichž ústředí by tento nástroj stál či by se objevil v sekci dřevěných dechových nástrojů, c) tyto lekce navrhnout, d) jejich materiál odzkoušet na 2. stupni základní školy. Myslím si, že by tento nástroj neměl být v hodinách hudební výchovy naprosto opomenut.

Při psaní své diplomové práce budu vycházet z odborné literatury, jež se tomuto nástroji věnuje, mé pozornosti neujdou vysokoškolské práce studentů oboru fagot, dále prostuduji archivy plzeňské vědecké knihovny.

TEORETICKÁ ČÁST

1 FAGOT A JEHO VÝVOJ

První kapitola předkládá informace o fagotu. Jak už bylo řečeno, jedná se o podklad pro tvorbu modelových lekcí. Zmíněné informace jsou určeny především pedagogům HV na 2. stupni základní školy a odpovídajícím ročníkům gymnázií.

Následující kapitola je rozdělena na dvě části. První je nazvaná Fagot a jeho stavba, ve které jsou uvedeny základní informace o nástroji (jeho stavba, rozsah, zařazení do nástrojové sekce, typy fagotu a také nejznámější skladby). Druhá část nazvaná Vývoj fagotu pojednává o proměnách nástroje v průběhu staletí.

Informace čerpám především ze své bakalářské práce a dalších nových publikací, jež se zabývají problematikou hudebních nástrojů.

1.1 FAGOT A JEHO STAVBA

Jedná se o zástupce skupiny dřevěných dechových dvouplátkových nástrojů. Po flétně, hoboji, anglickém rohu a klarinetu je fagot nástrojem tenorovým a především basovým. Nejnižší nástrojem této sekce je kontrafagot.

„Název je patrně odvozen od jistého konstrukčního zásahu, kdy byla jedna dlouhá trubice přepůlena a obě půlky pak byly složeny rovnoběžně vedle sebe, čímž se zkrátila jejich celková délka a nástroj se stal lépe ovladatelný.“¹ Název znamená italsky „svazek“, francouzsky „otýpka“, poukazuje tím přímo na tvar tohoto nástroje.² Jedná se o dvouplátkový nástroj kónického tvaru, který se skládá z pěti dílů. Jeho partiturová zkratka je Fg.

Pro výrobu dřevěných dechových nástrojů se používá nejčastěji grenadillové dřevo rostoucí v Mozambiku v Africe. Nepostradatelným dřevem při výrobě dřevěných dechových nástrojů je též javor horský (klen). Většina fagotů a kontrafagotů se právě ze žíhaného tvrdého javorového dřeva vyrábí.³ Toto dřevo je jednodušší na tvarování,

¹ KARNETOVÁ, Helena. *Hudební nástroje v souvislostech*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008, 150 s. ISBN 978-80-7041-250-3, 60.

² The Modern Day Bassoon. *The Modern Day Bassoon* [online]. [cit. 2018-03-03]. Dostupné z: [http://www.bassoonresource.org]

³ *Teaching woodwinds*. New York: Bureau of General Education Curriculum Development Albany, 1976, s. 110 - 136.

lehčí, odolnější vůči praskání a lepší k dopracování dřeva než je to s jinými dřevy. Povrch nástroje má ebenové nebo mahagonové skvrny, které jsou důkladně lakované.⁴ Vrtané otvory jsou impregnovány speciální látkou nebo olejované, aby se zabránilo vnikající vlhkosti do pórů dřeva. Kloubové spoje jsou lemovány tvrdou gumou nebo ebonitem a veškeré kovové části jsou vyráběny z niklového stříbra nebo mosazi.⁵

Existují také fagoty z polypropylenu, ebonitu nebo laminátu. Ty jsou určeny především začínajícím studentům. Jsou levnější oproti dřevěným modelům a celkově lépe odolávají poničení a náhlé změně teploty a vlhkosti.

Nejdůležitější částí fagotu je křídlo se třemi dírkami pro levou ruku. Jeho kvalita úzce souvisí s kvalitou celého nástroje. Do této části se nasazuje kovová rourka (cca 34 cm dlouhá), podle svého zahnutého tvaru je nazvaná eso nebo esko. Na rourku se nasazuje 6 cm dlouhý dvouplátkový strojek (neboli hlasivka). Dvakrát vrtaný spojovací díl ve tvaru písmene U se nazývá koleno, bota nebo botka. Je opatřen dvěma dírkami a deseti klapkami. Do této spojnice se vkládá nejdelší část nástroje basovka neboli hůl se šesti klapkami.⁶ Posledním dílem je ozvučnice neboli hlavice. Bývá vroubená slonovou kostí nebo je vytvořena z plastu.⁷ U některých nástrojů se může objevovat plný „dřevěný zvoneček“, který se používá jako opěrka na nohu.⁸ V křídle, kolenu a basovce nástroje se nachází velké množství děr, pouze pět z nich je odkryto, ostatní jsou zapojeny do složitého systému klapek.

Rozložený nástroj měří celkem 245 cm, na sobě má navrtáno 16 – 22 klapek. Váží kolem 2,5 kg a je při hraní přidržován popruhy na krk nebo na ramena. Při hře na fagot hráč využívá všech deseti prstů a drží jej před sebou v úhlopříčce. Pro palce jsou určeny klapky na zadní straně fagotu, ostatní prsty používají klapky vpředu.⁹ Laděný nástroj do C dur dokáže vytvořit tóny až ve třech oktávách začínajících na kontra B až po e², nicméně je horní rejstřík omezen na d² kvůli velkému nároku na hráčův nátisk, kdy tóny nelze zahrát vždy čistě.

⁴ *Teaching woodwinds*. 1976.

⁵ Tamtéž.

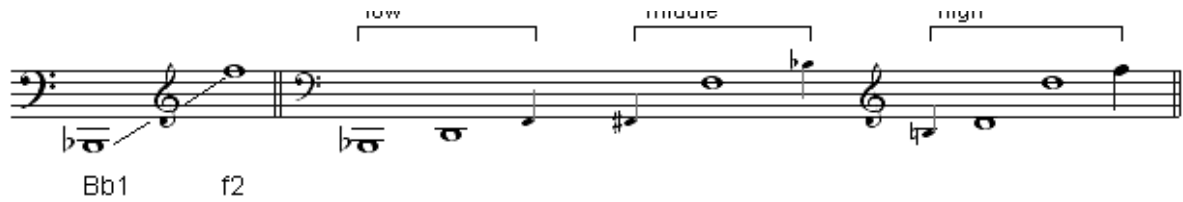
⁶ MACHALOVÁ, Monika. *Názvy dechových hudebních nástrojů v češtině*. Brno, 2015. Diplomová práce. Masarykova univerzita, s. 18.

⁷ Tamtéž.

⁸ Nápad pana Škuty z Ostravy. In: KARNETOVÁ, H. 2008, s. 60.

⁹ BÄR, Frank P. *Hudební nástroje*. Plzeň: Fraus, c2006, 48 s. Co-jak-proč, s. 13. ISBN 80-723-8472-4.

Obrázek 1 Rozsah fagotu

Rozsah fagotu lze tedy rozdělit na celkem tři rejstříky (viz Obrázek 1 Rozsah fagotu)¹⁰. Rejstřík nejhlubší je basově zabarvený, tóny jsou nepevné a jaksí duté. V této poloze je možno staccatem vyjádřit komičnost. Střední rejstřík je nejlépe znějící, fagot je zvučný, zpěvný, s kulatým tónem, a proto je vhodný pro zpěvné, něžné kantilénové pasáže.¹¹ Jeho značná pohyblivost v legatu a staccatu opět může vyjadřovat scherzové a komické až groteskní nálady. Naopak rejstřík nejvyšší obsahuje tóny ostré, mečivě zabarvené, připomínající zvuk saxofonu.¹²

Fagot se řadí do dechových hudebních nástrojů, ve kterých vzniká tón chvěním vzduchového sloupce.¹³ Patří do skupiny dechových nástrojů jazýčkových, v nichž se proud vzduchu žene proti jazýčku jednoduchého plátku (klarinet) nebo dvojitého strojku (hoboj, fagot) a kmitáním tohoto pružného tělesa se rozechvívá vzduchový sloupec uvnitř nástroje.¹⁴ Dvouplátkový strojek jsou dva do tenka seříznuté třetinové plátky, mezi nimiž je úzká štěrbina.¹⁵ Za tepla se vytvarují, poté se ve spodní části sváží drátkem a u fagotu obvážou bavlnkou do tzv. bambulky. Jeho kvalita ovlivňuje tón, barvu a intonaci, proto je důležitou součástí nástroje, na které závisí z jedné části kvalita zvuku. Podle kvality plátek a míry užívání strojku je přibližná doba jeho životnosti kolem tří týdnů. Nástroje rozeznívající se pomocí dvouplátku mají pronikavější a hrubší zvuk na rozdíl od nástrojů jednoplátkových, jejich dynamické možnosti jsou omezenější.¹⁶ V orchestru je dřevěným dechovým ekvivalentem violoncella ze smyčcové sekce a trombonu ze sekce žesťové.

Existují dva typy tohoto nástroje – německé a francouzské výroby. Francouzský typ fagotu, jehož vrtání je úzké, je méně používaný. Barva zvuku je jemná a zní hezky při pianissimu, avšak v orchestru se musejí uplatnit namísto dvou hráčů čtyři, aby bylo

¹⁰ Obrázek 1 Rozsah fagotu. In: Vienna Symphonic Library. *Bassoon, Range* [online]. Dostupné z: <https://www.vsl.co.at/en/Bassoon/Range>

¹¹ KARNETOVÁ, H. 2008, s. 60.

¹² MODR, Antonín. *Hudební nástroje*. 9. vyd., (V Editio Bärenreiter Praha 1.). Praha: Editio Bärenreiter Praha, 2002, 283 s., ISBN 80-863-8512-4, s. 96.

¹³ KRATOCHVÍL, J. *Dějiny a literatura dechových nástrojů*. Praha: SPN, 1960, s. 5.

¹⁴ Tamtéž.

¹⁵ KARNETOVÁ. *Hudební nástroje v souvislostech*. 2008, s. 57.

¹⁶ HYBLER, Martin. *Dechové nástroje moderního symfonického orchestru: (se zřetelem k jejich novým technickým možnostem)*. Praha: Triga pro Akademii múzických umění v Praze, 2008, 143 s. ISBN 978-80-904266-6-5, s. 13.

dosaženo plného zvuku. Naopak nástroj vyráběný v Německu je oblíbenější, vrtání je širší, a tudíž je tón plnější a zvučnější.

Za první francouzský fagot lze označit nástroj, který v dílně francouzské firmy Triébert přijal 1885 *Böhmův systém*.¹⁷ Systém převzal jméno po mnichovském flétnistovi a významném reformátorovi flétny Theobaldu Böhmovi (1794 – 1881). Tento typ fagotu se vyznačuje užším průměrem korpusu, technickou pohyblivostí a v hlubokých polohách snazší ovladatelností.¹⁸ Nástroj však není schopen poskytnout plnou barvu a intenzitu tónu, tedy vlastnosti, které jsou tolik důležité pro využití fagotu v hudbě. Francouzský typ se dnes využívá v menším rozsahu a lze ho vidět v orchestrálních seskupeních ve Švýcarsku a ve Francii. Lze očekávat, že skladby psané pro francouzský fagot budou jiné a svým způsobem těžké v interpretaci na německém typu.

Německý typ fagotu je nazýván podle Johanna Adama Heckela¹⁹ (1815 – 1877). Jedná se o nástroje, u kterých se neujal Böhmův systém. Pro německý systém je typické přefukování do oktávy díky kónickému vrtání²⁰. Za podmínky velmi kvalitního nástroje a výborného hráče s dobrým strojkem je fagot schopen zahrát až g^2 . Ovládání hry je u tohoto typu obecně náročnější, např. levý palec ovládá devět až deset klapek. Oproti tomu francouzský systém umožňuje ovládání několika klapek najednou pouze jedním prstem. Výrobou německého typu nástroje se zabývá významná firma Heckel.

První skladbu²¹ pro fagot napsal německý skladatel Heinrich Schutz v roce 1619. V liturgické hudbě postupně spolu s violoncellem a klarinetem nahradil varhany. Další kus napsal Jean-Baptiste Lully²² (1632 – 1687), a to pasáž pro fagot ve své opeře *Psyché* v roce 1674. Stejnou melodii použil Reinhard Keiser²³ (1674 – 1739) jako doprovod k několika jeho áriím v opeře *Octavia* roku 1705.²⁴ Prvním skladatelem, který přiřkl fagotu sólovou roli, byl Antonio Vivaldi²⁵ (1678 – 1741) s počtem 40 koncertů, z nichž se deset běžně hraje. Hodnotné místo ve svých kompozicích pro tento nástroj také našel Johann Sebastian

¹⁷ KURFÜRST, Pavel. *Hudební nástroje*. Vyd. 1. Praha: Togga, 2004, 1168 s. ISBN 80-902-9121-X, s. 728.

¹⁸ KREJČÍ, Kateřina. *Fagot ve francouzské hudbě první poloviny 20. století*. Brno, 2011. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, s. 9.

¹⁹ Byl německý výrobce hudebních nástrojů.

²⁰ kuželovité vrtání

²¹ Výběr nejznámějších skladeb a významných orchestrálních sól pro fagot se nachází v Příloze 1, s. I.

²² Byl francouzský barokní skladatel s italským původem. Měl velký vliv na utvoření francouzské opery.

²³ Byl německý hudební skladatel komponující především opery. Působil v době baroka v Hamburku.

²⁴ *Teaching woodwinds.*, 1976, s. 111.

²⁵ Byl italský barokní skladatel, houslový virtuóz, učitel a kněz. Jeho nejznámější dílo je Čtvero ročních dob.

Bach²⁶ (1685 – 1750). Další významné sólové koncerty psali v následujících obdobích Wolfgang Amadeus Mozart²⁷ (1756 – 1791), Carl Maria von Weber²⁸ (1786 – 1826), Jan Evangelista Antonín Koželuh²⁹ (1738 – 1814), Václav Pichl³⁰ (1741 – 1805) a Jan Křtitel Vaňhal³¹ (1739 – 1813). Skladatelskou práci pro fagot nevynechali ani autoři Georg Friedrich Händel³² a Jean-Philippe Rameau³³, psali jak pro sólový nástroj, tak i skladby s doprovodem orchestru.³⁴

Stálou součástí orchestru se tento nástroj stal až v 19. století. Jeho zlověstný zvuk využil ve své *Fantastické symfonii* (1830) Hector Berlioz. Známy větší díly od 19. století by byl *Let čmeláka* od Nikolaje Andrejeviče Rimského-Korsakova³⁵ z opery *Pohádka o caru Saltánovi*, part „dědečka“, jež prostřednictvím hudby domlouvá Pěťovi, aby nechodil daleko od domu, z hudební pohádky Sergeje Sergejeviče Prokofjeva³⁶ *Pěť a vlk* (1936). Igor Stravinskij³⁷ využil nástrojovou meditativnost v *Ptáku Ohnivákovi* (1909 – 1910), jiné zvukové možnosti tohoto nástroje uplatnil Paul Dukas³⁸ ve svém díle *Čarodějův učeň* (1897). Fagot se používá i ve zpěvných částech skladeb, např. v závěru druhé věty Petra Iljiče Čajkovského³⁹ *IV. symfonie* (1877 – 1878). V úvodu této věty zaznívá hoboj a v jejím závěru přednáší fagot něžnou, cituplnou melodii ruské lidové písně. Fagot se uplatňuje i ve významném díle Maurice Ravela⁴⁰ *Bolero* (1928). Fagotové sólo bylo zkomponováno i českým skladatelem Antonínem Dvořákem⁴¹. V úvodu jeho *Slovanského tance č. 7* hraje fagot střídavě s hobojem.

²⁶ Byl německý hudební skladatel a virtuóz hry na klávesové nástroje. Skládal hudbu jak duchovní, tak i světskou.

²⁷ Byl rakouský klasicistní hudební skladatel a klavírní virtuóz.

²⁸ Byl německý hudební skladatel, dirigent, klavírní virtuóz přelomu 18. a 19. stol.

²⁹ Byl český hudební skladatel a varhaník v 18. stol.

³⁰ Byl český hudební skladatel a houslista v 18. stol.

³¹ Byl český hudební skladatel druhé poloviny 18. století působící ve Vídni.

³² Byl německý později anglický barokní skladatel, komponoval např. opery, oratoria, varhanní koncerty, atd.

³³ Byl dominantní skladatel francouzské opery. Považuje se za nástupce Jeana-Baptista Lullyho.

³⁴ OLING, Bert a Heinz WALLISCH. *Encyklopedie hudebních nástrojů*. Čestlice: Rebo, 2004, s. 103. ISBN 80-723-4289-4,

³⁵ Byl významný romantický ruský hudební skladatel, pedagog a člen umělecké skupiny zvané „Mocná hrstka“.

³⁶ Byl ruský hudební skladatel, pianista a dirigent, významný skladatel 20. stol.

³⁷ Byl ruský hudební skladatel 20. stol., komponoval hudbu pro balet aj.

³⁸ Byl francouzský hudební skladatel na přelomu 19. a 20. stol.

³⁹ Ruský hudební skladatel komponující v 19. stol., spojil evropskou vážnou hudbu s ruskou lidovou.

⁴⁰ Byl francouzský nejen impresionistický skladatel, jeden z nejvýznamnějších skladatelů ve 20. stol.

⁴¹ Byl jeden z nejvýznamnějších českých skladatelů na světové úrovni. Je znám především svou devátou symfonií „Z nového světa“.

Ve 20. století se skladatelem pro fagot stal nezastupitelně Eugène Bozza⁴² s významnou skladbou *Récit, Sicilienne et Rondo pro fagot a klavír*. Skladba je to rozmanitá, skládá se ze tří částí. *Récit* připomíná po formální stránce kadenci, *Sicilienne* upoutá pozornost jednoduchostí podepřenou arpeggií⁴³ v klavírním partu, *Rondo* nadchne svou žertovnou náladou ve svižném tempu.⁴⁴ Mezi moderní skladatele kompozicí pro fagot dále patří Ludwig Milde⁴⁵ s *Tarantellou*, François Devienne⁴⁶ s šesti sonátami, Camille Saint-Saëns⁴⁷ se sonátou, Gordon Jacob⁴⁸ s *Partitou* a Jiří Pauer s koncertem pro fagot.

V nonartificiální hudbě je fagot nejvýraznějším v písni Smokeyho Robinsona⁴⁹ *Tears of a Clown*.

Nejnámějším českým fagotistou minulého století byl Karel Bidlo.⁵⁰ V současnosti se řadí mezi nejznámější sólové fagotisty František Herman⁵¹ a Václav Vonášek⁵².

1.1.1 PŘÍBUZNÝ NÁSTROJ – KONTRAFAGOT

Nejhlubším a největším dřevěným dechovým nástrojem je kontrafagot. Není ovšem stálým členem symfonického orchestru jako fagot. Byl vynalezen na začátku 17. století (1620) v Berlíně a jeho pravý rozkvět přinesla až doba hudebního romantismu v 19. století. Nástroj dosahuje délky asi 485 cm, ale i více.

Při použití v orchestru je často používán hlavně v nejnižších polohách nejspíš proto, že hluboce posazené tóny nemají zaměnitelný charakter, který připomíná cokoli, jen ne hudební nástroj.⁵³ Ve vyšším rejstříku není zvuk dost kvalitní a hůře se ovládá. Rozsah nástroje je od (A₁) B₁ do f¹, znějící však o oktávu níže. Notace je psaná v basovém klíči.⁵⁴

⁴² Byl francouzský moderní skladatel a houslista.

⁴³ rozložené hraní akordů

⁴⁴ KREJČÍ, 2011.

⁴⁵ Byl český hudební skladatel známý především tvorbou pro fagot, složil 50 Koncertních studií pro fagot.

⁴⁶ Byl francouzský hudební skladatel a učitel hry na flétnu působící v 19. stol.

⁴⁷ Byl francouzský hudební skladatel, dirigent, klavírista, varhaník a hudební kritik období romantismu.

⁴⁸ Byl anglický hudební skladatel známý především tvorbou pro dechová seskupení.

⁴⁹ Byl americký hudební zpěvák 20. stol.

⁵⁰ Byl fagotista České filharmonie a členem Pražského dechového kvinteta. Natočil několik fagotových koncertů.

⁵¹ 1. fagotista České filharmonie a zakladatel souboru Collegium musicum. Natočil také řadu fagotových koncertů.

⁵² Působil v PKF – Prague Philharmonia, České filharmonii jako 2. fagotista a kontrafagotista. Nyní působí jako kontrafagotista v Berlínské filharmonii.

⁵³ HYBLER, M. 2008, s. 28.

⁵⁴ MODR, A. 2002, s. 97.

Existují dva druhy, a to Heckelův nebo anglo-francouzský. Německý typ je větší, úžeji vrtaný, zvuk má charakterističtější a více fagotový. Anglo-francouzský je menší, s širší menzurou⁵⁵.

Jeho využití lze najít v orchestrální skladbě Richarda Wagnera⁵⁶ (1813 – 1883), kde zaznívá v operě *Parsifal*. Do té doby se tak hojně nepoužíval.

1.2 VÝVOJ FAGOTU

O vývoji fagotu je známo pramálo informací. V průběhu staletí existovalo několik rozdílných typů dvouplátkových nástrojů a není jednoduché určit, který z nich byl jeho přímým předchůdcem. Proto existuje několik základních hypotéz, jak fagot vznikl a jaký hudební nástroj byl jeho prototypem. Jedna z hypotéz uvádí, že by předchůdcem fagotu mohl být již aulos, jehož používaly antické národy, nebo také zummarah z islámských národů. Podle některých historiků to byly nástroje s dvojitým plátkem.⁵⁷ Stavbu nástroje bychom jen ztěžka přirovnali k dnešnímu fagotu. Další hypotéza, dnes již překonaná, považuje za předchůdce tzv. phagotum. Za vynálezce se uvádí Afranio degli Albonesi z Ferrary (1460/67 – 1533/60). Dle získaných informací Albonesi přepůlil dlouhou rouru basového bomhartu na počátku 16. století a tyto dvě vzniklé půlky nástroje k sobě připevnil rovnoběžně.⁵⁸ Jiné prameny informují, že to byl nástroj patřící do třídy dud. Obsahoval totiž tři nepropojené trubice a vzduch se do nich vháněl pomocí měchů.

Dále se vyskytují pravděpodobnější hypotézy, v nichž historici zastávají názor, že v 16. století existovaly tři druhy nástrojů, jež by mohly být vzdálenými předchůdci fagotu. Jsou to na přelomu 16. a 17. století dolzian/dulzian⁵⁹ (tenorový fagot), altový a diskantový fagot.⁶⁰ Do konce 16. století k nim lze zařadit i anglický curtal nebo dvojitý kurtál.⁶¹

⁵⁵ vzdálenost mezi navrtanými děrami

⁵⁶ Byl německý hudební skladatel v době romantismu.

⁵⁷ KRATOCHVÍL, J. *Dějiny a literatura dechových nástrojů*. Praha: SPN, 1960, s. 15.

⁵⁸ MODR, Antonín. *Hudební nástroje*. 9. vyd., (V Editio Bärenreiter Praha 1.). Praha: Editio Bärenreiter Praha, 2002, 283 s., ISBN 80-863-8512-4, s. 95.

⁵⁹ Tuto teorii potvrdil ředitel „Ústavu pro hudební vědu (Collegium musicum)" Hugo Riemann (1849-1919). In: ŘÍMSKÝ, Štěpán. *Metodika hry na fagot na ZUŠ*. Brno, 2011. Bakalářská práce. Janáčkova Akademie múzických umění v Brně. Vedoucí práce Doc. Mgr. Roman Novozámský.

⁶⁰ Tamtéž, s. 95.

⁶¹ *Teaching woodwinds*. New York: Bureau of General Education Curriculum Development Albany, 1976, s. 110.

1.2.1 STAROVĚK

Nepřímý předchůdce fagotu by se dal nalézt již u antických nástrojů, které byly kuželovité s dvojitým plátkem.⁶² Těmto nástrojům se říkalo u Řeků aulos a u Římanů tibis. Někteří historici však uvádějí, že nástroj měl strojek pouze jednoduchý, a jiní zastávají názor, že se na něj dokonce hrálo bez plátku.⁶³ Je tedy možné, že existovalo několik druhů těchto nástrojů.⁶⁴ Z dokladů se zdá, že způsob hry s dvojitým plátkem byl nejčastější.⁶⁵ Antické nástroje se řadily výrobní vyspělostí k nástrojům na vysoké úrovni. Vyskytovaly se v typech s rozdílným počtem děr pro různé tóniny. Díry měly na sobě tzv. nástavce, aby se prodloužil vzduchový sloupec a snížilo ladění.

Aulos⁶⁶ se vyráběl ze třtiny, lotosu, zimostrázu, kosti nebo slonoviny.⁶⁷ Rozsah se dnes odhaduje na 3 oktávy, dnes je možno na zachované nástroje hrát s hobojevími strojkami.

Podobně jako aulos na tom byl v islámských národech zummarah, také zamr. Opět není přesně známo, zda nástroje byly jen dvouplátkové, anebo existovaly i druhy s jedním plátkem. V Persii se tento typ nazýval zurna.

Historikové se domnívají, že fagot je nástroj převzatý ve 12. století z Východu do západní Evropy.⁶⁸

Ve starověku ještě není znám nástroj, který by měl lomenou rouru a dvouplátkový strojek jako typ fagotu.

⁶² Nástroje s tímto popisem byly známy v Indii a Egyptě již ve 2. stol. př. n. l. In: ZERKLE, Zaner. *Origin and development of the bassoon*. Ohio State University, 1942. A Thesis Presented for the Degree Master of Art. Ohio State University, s. 3.

⁶³ KRATOCHVÍL, 1960, s. 15.

⁶⁴ Důvodů bylo několik: odlišné kraje, tóniny, upotřebením a také záleželo na tom, kdo na ně hrál. In: KRATOCHVÍL, 1960, s. 15.

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ V sólové virtuózní hře se soutěžilo na Olympských a Delfských hrách. In: KRATOCHVÍL, 1960, s. 15.

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ ZERKLE, Z., 1942, s. 3.

1.2.2 STŘEDOVĚK

„Začátek středověku znamená pro dějiny hudebních nástrojů dobu stagnace a úpadku. Římská církev uznává v prvých skoro tisíci létech své existence pouze hudbu vokální.“⁶⁹ Nástroje se víceméně nevyvíjely, pokračují ve svých starověkých typech. V tomto období byl jedním z představitelů dvouplátkových nástrojů šalmaj. Používal se nejspíše od 12. století, původně byl přivezen ze Středního východu.⁷⁰ V období renesance měl několik alternativních názvů.⁷¹ Název šalmaj je odvozeno od latinského slova calamus – plátek, také jazýček. Je možno nalézt i další názvy⁷². Jeho strojek byl vyráběn z širokého bambusového dřeva.

Předchůdcem hoboje a fagotu (dvouplátkových nástrojů) byl druh šalmaje, který měl obvykle sedm děr, kuželovitou rourku a dvouplátkový strojek.⁷³ Nazýval se buď bumhart (viz Obrázek 2 Turecký šalmaj a bomhart)⁷⁴ nebo pumort. Nástroje se vyráběly v několika velikostech tak, aby pokryly rozsah od F do d².⁷⁵ Ty největší se nazývaly právě pumorty. Aby se docílilo hlubších tónů, nástroj se zdvojnásobil a získal ohromnou délku, kolem 3 metrů. Tento dvojitý pumort byl při důležitých slavnostních ceremoniálech nesen dvěma muži na barevných pásech, zatímco třetí muž nástroj ovládal pomocí hmatů i dechem.⁷⁶

Nejvyšší pumort se později vyvinul v hoboj, tenorový pumort v anglický roh a z basového typu vznikl fagot. Nástrojová hra se postupně dostává do vokálních souborů v období Ars antiquy. Nový rozvoj nástrojů předznamenala doba Ars novy (1300 – 1450), kdy se instrumentální hudba uplatňuje i samostatně.⁷⁷ Vzhledem ke složitému ovládání

Obrázek 2 Turecký šalmaj a bomhart

⁶⁹ KRATOCHVÍL, 1960, s. 20.

⁷⁰ ZERKLE, Z., 1942, s. 4.

⁷¹ Celkový přehled názvů předchůdců nástroje je uveden v Tabulce 1, s. 16.

⁷² anglicky shalm, španělsky Chirimia, německy Schalmieia francouzsky Chalemie

⁷³ History: The Early Bassoon. *History* [online]. [cit. 2018-04-08]. Dostupné z: <http://www.vsl.co.at/en/70/3161/3178/3179/5598.vsl>.

⁷⁴ Obrázek 2 Turecký šalmaj a bomhart. In: *The History and Evolution of the Bassoon* [online]. 2018 [cit. 2018-04-10]. Dostupné z: <https://reverb.com/news/a-brief-history-of-the-bassoon>.

⁷⁵ KAPPEY, J. A. *Short History Of Military Music: A History of Wind-Instrumental Band* [online]. 1894, s. 34. [cit. 2018-04-08]. Dostupné z: <https://archive.org/details/militarymusicichis00kapp>.

⁷⁶ Tamtéž.

⁷⁷ KRATOCHVÍL, 1960, s. 20.

příliš dlouhých nástrojů, které měly velké rozpětí mezi tónovými dírami, bylo nutné dalšího upravování konstrukce nástrojů pro zjednodušení jejich ovládní.

Tabulka 1 Přehled názvů prototypů fagotu

Prototypy fagotu (dvouplátkové nástroje)⁷⁸	
<u>Země</u>	<u>Jméno</u>
Mezopotámie	Imbubu
Sýrie	Anbub
Asie	Gingras
Egypt	Zummarah, bisoan
Řím	Tibis
Řecko	Bombos
Anglie	Howboy, Shawm, Wayte
Latinské originály	Colomaula, Shalomelle, Shawm
Středověká Evropa	Šalmaj, Chirimia, Cialamella, Shawm

1.2.3 NOVOVĚK

Snahy vylepšit nástroje se projevily v 16. století u hlubších *bomhartů*. Nástrojaři nástroj ohnuli (tak jako u žesťových nástrojů) a přidali k nim eso.⁷⁹ Poté se začaly vyrábět nástroje, které se stavěly tak, aby v jednom kuse dřeva byly dva kanály.⁸⁰ Takto vzniklý nástroj dostal jméno *kortholt*⁸¹. Díky jeho měkkému a zpěvnému zvuku se později začal nazývat *dulcian* (viz Obrázek 3 Dulcian).⁸² Stavba nástroje se již podobala dnešnímu fagotu, tudíž je považován za přímého předchůdce moderního fagotu. Za vynikajícího nástrojaře dulcianů se považoval Siegmund Schnitzer z Norimberku.⁸³ Nástroj prošel opět

⁷⁸ ZERKLE, Z., 1942, s. 6.

⁷⁹ A Brief History of the Bassoon. *Reverb* [online]. [cit. 2018-04-11]. Dostupné z: <https://reverb.com/news/a-brief-history-of-the-bassoon>

⁸⁰ KRATOCHVÍL, 1960, s. 25.

⁸¹ z německého Kurholtz = krátké dřevo, značí zkrácený nástroj, protože ohnutím roury se vizuálně zkrátil

⁸² Obrázek 3 Dulcian, nástroj je z roku 1700, je uložen v muzeu v Barceloně (Museu de la Música de Barcelona). In: *The History and Evolution of the Bassoon*[online]. 2018 [cit. 2018-04-10]. Dostupné z: <https://reverb.com/news/a-brief-history-of-the-bassoon>.

⁸³ KRATOCHVÍL, 1960, s. 25.

Obrázek 3 Dulcian

několika různými názvy, např. *kurtál*. Mezi další jazyčkové nástroje té doby patřil *sordun*, který se podobal fagotu. Byl vyráběn z jednoho kusu dřeva s dvěma až třemi vrtanými kanály uvnitř. Byla jich opět celá rodina.⁸⁴

V 17. století se nový nástroj⁸⁵ začal vyrábět z několika dílů a dostal jméno *fagotto*, neboli svazek, otýpka. V angličtině i francouzštině se nazývá *bassoon*, slovo je odvozené od toho, že se na něj hrají basové pasáže.⁸⁶ Německý název *fagott* a italské *fagotto* je synonymní výraz se slovem *bassoon*.

Fagot pravděpodobně doznal změny ve výrobě u již zmíněného nástrojaře Siegmunda Schnitzera, který zemřel v roce 1578.⁸⁷ Nástroje jeho výroby se prodávaly jak v Německu, tak i a na dalších místech. Zdokonalení proběhlo u těchto vlastností: a) velikost, ta byla zmenšena, b) tvar, jenž usnadnil držení nástroje oproti předešlým typům nástroje. Novější typ zaznamenal změnu v jemnějším zvuku a přizpůsobení se modernímu strojků. Avšak intonace stále nebyla dokonalá. V této době je již znám první virtuóz, fagotista Phillip van Rast, pocházející z Bruselu.⁸⁸

Ve svém vývoji prodělal fagot několik podstatných konstrukčních změn. V polovině 17. století se tento hudební nástroj začal definitivně konstruovat ze čtyř dílů. V této době existovaly oficiálně čtyři typy fagotů:⁸⁹

1. fagottino laděné in C (znělo o oktávu výše než dnešní fagot)

⁸⁴ Nástroje z 16. století jsou uloženy ve Vídni. In: KRATOCHVÍL, 1960, s. 25.

⁸⁵ Srovnání fagotu v historii a současnosti je shrnuto v Tabulce 2 Fagot v historii a současnosti na konci této kapitoly, s. 19.

⁸⁶ ZERKLE, Z., 1942, s. 8.

⁸⁷ ZERKLE, Z., 1942, s. 10. též KURFÜRST, Pavel. *Hudební nástroje*. Vyd. 1. Praha: Togga, 2004, 1168 s. ISBN 80-902-9121-X, s. 690.

⁸⁸ MODR, Antonín. *Hudební nástroje*. 9. vyd., (V Editio Bärenreiter Praha 1.). Praha: Editio Bärenreiter Praha, 2002, 283 s., ISBN 80-863-8512-4, s. 95.

⁸⁹ ZERKLE, Z., 1942, s. 12.

-
2. tenor fagot in G (o kvintu výše),
 3. kvartový fagot (in F – o kvartu výše, in G – o kvartu níže),
 4. double fagot F (o kvintu níže než fagot, o kvartu výše než moderní kontrafagot).

V operním orchestru byl fagot poprvé použit v Cambertově opeře *Pomone* v roce 1671. Od poloviny 17. století je stálým hudebním nástrojem orchestrů i dechových ansámbľů.⁹⁰ I přesto byl nástroj labilní a nedalo se na něj hrát bezpečně ve všech polohách. Fagot měl zpočátku pouze díry, které byly zacpány a které se otevíraly jen tehdy, když bylo potřeba. Později se začaly přidávat klapky. Nejdříve byly pouze tři. V polovině 18. století už konstrukce obsahovala čtyři: B₁, D, F, Gis. Poprvé se vylepšily hmaty pro pultóny. Historici jsou totiž přesvědčeni, že do té doby se pultóny vytvářely tzv. půldírami⁹¹. Zásadou francouzských nástrojařů pojímal nástroj v roce 1800 sedm klapek a brzy na to v roce 1840 už klapek sedmnáct.

Mezi významné nástrojaře, kteří se podíleli na zdokonalení jak zvuku, tak i klapkového systému, patří Karl Augustin Grenser⁹² (1720 –1807) a jeho synovec Heinrich Grenser (1764 –1813)⁹³. K dalším důležitým inovátorům se řadí fagotista Carl Almenræder (1786 – 1843) a výrobce hudebních nástrojů Johann Adam Heckel (1812 – 1877), kteří se stali přáteli v prostředí firmy vyrábějící hudební nástroje – Schott v Mohuči. V roce 1831 otevřel C. Almenræder firmu ve spolupráci s talentovaným výrobcem J.Hecklem – ALMENRÄDER und Heckel ve Wiesbadenu⁹⁴ (Německo). Almenræder začlenil do svých návrhů nejnovější znalosti o materiálech a akustice.⁹⁵ Jejich přínosy ve vývoji nástroje byly dva: a) produkce čistějších tónů zapříčiněných změnami ve vrtech děr a b) rozšíření rozsahu na čtyři oktávy, který byl hráč schopný běžně zahrát.

V 19. století se stala zásadní změna ve výrobě fagotů. Společnost Buffet – Crampon začala vyrábět nástroje s užším vrtáním a zavedla jiný prstový systém. Konstrukce nástroje obsahovala 22 klapek. Tento tzv. francouzský fagot, který je opatřen mechanikou Böhmovyho systému⁹⁶, se lehčeji ozývá v nejvyšších polohách, je technicky velmi pohyblivý

⁹⁰ MODR, A. 2002, s. 95.

⁹¹ pootevřené díry

⁹² ZERKLE, Z., 1942, s. 15.

⁹³ Mezi další nástrojaře by patřili také Weisner z Drážďan a Haisneier z Koblenzu. In: ZERKLE, Z., 1942, s. 15.

⁹⁴ Nyní je známá jako Wilhelm Heckel GmbH, Wilhelm byl Johannův syn. Společnost nadále vyrábí jedny z nejlepších fagotů na světě dodnes

⁹⁵ A Brief History of the Bassoon. *Reverb* [online]. [cit. 2018-04-11]. Dostupné z: <https://reverb.com/news/a-brief-history-of-the-bassoon>.

⁹⁶ Böhmovův systém je založený na převodech. Klapky jsou propojené mezi sebou. Systém se ujal na příčné flétně, hoboji a klarinetu.

a v polohách hlubokých je dynamicky snáze ovladatelný. Avšak barva a intenzita tónů nedosahují kvalit německého fagotu, nazývaného po již zmiňované úspěšné firmě, fagot Heckelův⁹⁷ (viz, srov. kap. Fagot a jeho stavba). Německý typ je však stále vedoucím v četnosti užívání na celém světě.

Tabulka 2 Fagot v historii a současnosti

<u>Historie</u> (do pol. 17. stol.)	<u>Současnost</u> (od pol. 17. stol.)
<ul style="list-style-type: none"> ▪ 1 strojek (později dvouplátkový) ▪ pochází z jednoho dílu ▪ menší i větší typ ▪ méně děr a jedna klapka ▪ více materiálů ▪ nejvíce nazýván Dulcian ▪ jiný zvuk 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ dvouplátkový strojek ▪ skládá se z několika dílů ▪ větší ▪ mnohem více klapek a děr ▪ více materiálů ▪ jiná struktura ▪ jiný tvar ▪ delší

Komentář k tabulce:

V tabulce je možné vyhledat rozdíly ve stavbě nástrojů, ale také shody, které poukazují na určitou spojitost. Rozdíly je možné najít především v jejich stavbě. V minulosti byl předchůdce fagotu pouze z jednoho dílu, ve výrobě se používalo jiné dřevo a měl pouze jednu klapku s menším počtem děr. Oba tyto nástroje, historický i současný typ, mají díry a klapky. Zvuk se tvoří pomocí alespoň jednoho plátku. Konstrukce obsahuje alespoň jeden díl z kovu. Vyráběly se a dodnes se vyrábí v různých tvarech a velikostech.

⁹⁷ KORDOVÁ, Jana. *Dvouplátkové dechové nástroje, jejich historie a metodika hry na hoboj*. České Budějovice, 2014. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, s. 22.

2 K ASPEKTŮM HRY NA FAGOT VYUŽITELNÝM VE VÝUCE HV

Tato kapitola se zaměřuje na aspekty hry, které je potřeba zvládnout pro správné ovládání nástroje při hře na fagot. Těmito aspekty jsou především metodické okruhy, které je možné využít v hodinách hudební výchovy v rámci pěveckých činností, hrou na flétnu či při pokusech o hru na některý z dechových nástrojů.

Pro větší objektivitu tohoto tématu jsou uvedené informace převzaty z autorské bakalářské práce, další bakalářské práce a dvou diplomových prací věnujících se právě této problematice⁹⁸. Každá práce považuje za důležité přibližně stejné okruhy, přesto se v několika hlediscích liší. Např. Vít Procházka do základních metodických okruhů zařazuje hru legáta, portamenta, staccata, atd., kdežto Martin Kostecký ani Štěpán Římský tyto aspekty ve své práci nevyčleňují.

Autorská bakalářská práce se zabývá okruhy, ve kterých se shodují všechny čtyři kvalifikační práce, Postojem při hře na nástroj, Tvorbou nátisku, Dýcháním, Údržbou nástroje a Tvorbou strojků.⁹⁹

Vzhledem k menší využitelnosti některých aspektů v hodinách hudební výchovy je kapitola věnována pouze dýchání do nástroje a také jedné z technik dechu.

2.1 DÝCHÁNÍ DO NÁSTROJE

Řádné dýchání do nástroje je neodlučitelnou dovedností, kterou musí hráč na dechový nástroj ovládat. Nejprve je nutné pochopit, jak se při dýchání pracuje s bránicí a s celým dýchacím ústrojím. Následně je možné teoretické poznatky vnést do praxe. Jeho zvládnutím se docílí náležitého nasazení tónu.

V minulosti se této problematice nevěnovala příliš velká pozornost. Dýchání se vysvětlovalo pod pojmem dýchání do „břicha“, jenž je špatně formulované. Výraz se zaměnil s významem pojmenování dechové techniky tzv. hlubokého břišního dechu. Namísto používání bránice se vyučovalo o výdechu pod tlakem břišních svalů. Zde se

⁹⁸ KOSTECKÝ, Martin. *Základní aspekty hry na fagot pod zorným úhlem předních českých fagotistů*. Brno, 2012. Diplomová práce. Janáčkova akademie múzických umění v Brně. Vedoucí práce odb. as. MgA. Jaroslav Kubita.

PROCHÁZKA, Vít. *Výuka fagotové hry na základních uměleckých školách*. Brno, 2015. Diplomová práce. Janáčkova akademie múzických umění v Brně. Vedoucí práce doc. Mgr. Roman Novozámský.

ŘÍMSKÝ, Štěpán. *Metodika hry na fagot na ZUŠ*. Brno, 2011. Bakalářská práce. Janáčkova akademie múzických umění v Brně. Vedoucí práce Doc. Mgr. Roman Novozámský.

⁹⁹ NEJEZCHLEBOVÁ, 2015, s. 32 - 36.

nachází úskalí v jasném pochopení principu. Studenti mohou namísto hlubokého dýchání pouze povolit břišní svaly.

V dnešním uchopení výuky se již bere ohled na to, aby se jasně a stručně vysvětlil postup funkce svalů, jež při dýchání používáme. Nejdůležitějším svalem sloužícím k dýchání je bránice. „Bránice je sval-šlachová blána oddělující u savců orgány hrudního koše a břicha. Má kupolovitý tvar a je důležitým dýchacím svalem. Svalová kontrakce bránice vede k nádechu.“¹⁰⁰ Hráč zejména potřebuje najít správný poměr napětí mezi bránicí, břišními svaly a svaly, které roztahují a stahují hrudní koš.¹⁰¹ Pak je schopen správně do nástroje dýchat.

Existují 3 druhy dýchání, 1. břišní (brániční, abdominální), 2. dolní žeberní (kostální) a 3. horní žeberní (podklíčkové, klavikulární). Brániční dýchání je nejhlubší a neúčinnější typ dechu, působí pozitivně i na činnost dalších tělesných orgánů. Při dolním žeberním dýchání přichází do plic malé množství vzduchu. Hrudník se zvedá společně s rameny a zatahuje se břicho. Bránice se při tomto druhu vyklene jen málo, nedochází tedy k potřebné opoře. Při horním žeberním dýchání dochází k tzv. povrchnímu dechu, je mělký a rychlý. Patří mezi nejméně účinný typ dýchání. Nejefektivnější dýchání pro hru na fagot je tzv. kombinované dýchání, které využívá jak hrudního, tak i břišního druhu dýchání.

V dnešní době se vyučuje správnému dýchání pod představou např. čichání ke květině nebo také přiložení ukazováčku podél obličeje na špičku nosu. Pro uvědomění si místa, kam se má dýchat, je vhodné předklonit se, chvíli jen volně dýchat a zaměřit se na to, co se děje s tělem. Bez jakéhokoliv vědomého přičinění se roztahují žeberní svaly společně se zádovy. Po zvednutí těla do přímé polohy by se hráč měl snažit využití těchto svalů ponechat.

2.2 CIRKULAČNÍ DECH (“VĚČNÝ“ DECH)

Jednou z technik dechu, která se používá při hře na dechové nástroje, je cirkulační dech (cirkulární dech a auletické dýchání). Výuka cirkulačního dechu je určena již vyspělým a pokročilým hráčům. Obecně je známo, že proces naučení se tomuto druhu dechu trvá delší dobu. Pak je možné jej využít ve skladbách, které jsou bohaté na delší

¹⁰⁰ Bránice. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2018-04-13]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Br%C3%A1nice>.

¹⁰¹ KOSTELECKÝ, Martin. *Základní aspekty hry na fagot pod zorným úhlem předních českých fagotistů*. Brno, 2012. Diplomová práce. Janáčkova akademie múzických umění v Brně.

úseky frází vyžadující nepřerušovaný tón. Hudební projev je tímto způsobem mnohem plynulejší.

Cirkulační dech se využívá již po několik staletí, např. u hry na balijskou bambusovou flétnu, launeddas (sardinský trojitý klarinet), východní typy šalmají, egyptský arghúl (dvojitý klarinet) a v neposlední řadě na australské domorodé didgeridoo.¹⁰² U fagotistů je použití věčného dechu vhodné např. u skladeb Johana Sebastiana Bacha nebo též moderních skladeb.

Cirkulární dýchání je starobylá technika, kterou používali skláři po staletí, stejně jako kočky, které používají formu kruhového dýchání při předení.¹⁰³

Cirkulační dech je dovednost, která umožňuje hrát nepřerušovaný tón po delší dobu. Existuje několik technik, jak se naučit hrát s věčným dechem. Jelikož není z fyziologických důvodů možné se nadechnout a vydechnout zároveň, používá se ústní dutina jako měch u dud.¹⁰⁴ K nepřerušování dechu dojde vytvořením tzv. rezervoáru vzduchu v ústní dutině, díky němuž se může hráč nadechnout ve stejné chvíli, kdy pomalu upouští tento zbytkový vzduch pod tlakem z dutiny ústní do nástroje.

¹⁰² MCPHERSON, Angus a Carolyn PHILPOTT. *Circular breathing: Expanding Musical Possibilities for Flute Players*. Journal of Music Research Online [online]. 2016, 2016(7), 11 [cit. 2018-04-14]. Dostupné z: <http://www.jmro.org.au/index.php/mca2/article/view/163/49>.

¹⁰³ MAREK, Vlastimil. *Hudba jinak*. Praha: Eminent, c2003, 178 s. ISBN 80-728-1125-8.

¹⁰⁴ Základy cirkulačního dechu jsou vysvětleny v Modelové lekci 2, jejímž prostřednictvím se děti seznamují s australským národním nástrojem didgeridoo (Příloha 7, s. X).

3 FAGOT V UČEBNÍCÍCH HUDEBNÍ VÝCHOVY

Jedním z dílčích cílů mé diplomové práce je zjistit, jak je fagot vyobrazen v učebnicích hudební výchovy a v jakých souvislostech jej autoři uvádějí. V této kapitole navazuji na informace zjištěné již v bakalářské práci. Dalším cílem je možná inspirace pro tvorbu didaktického materiálu do modelových lekcí hudební výchovy na 2 stupni základních škol a odpovídajících ročnících víceletého gymnázia.

Pro širší přehled je zde uvedeno několik sad učebnic hudební výchovy pro 2. stupeň základních škol a jednu sadu pro první dva ročníky čtyřletých gymnázií. Mému zkoumání neujde ani elektronická učebnice *Hudební výchova* z nakladatelství Fraus¹⁰⁵, která obsahuje společně se sadou učebnic pro 2. stupeň od Charalambidise a kol.¹⁰⁶ doložku Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky¹⁰⁷. Ostatní výukové publikace jsou MŠMT schválené, ale měly např. schvalovací doložku časově omezenou.

3.1 SADA UČEBNIC HV PRO 6.–9. ROČNÍK, ALEXANDROS CHARALAMBIDIS A KOL.

Sada učebnic HV pro 6.–9. ročník od A. Charalambidise, Pilky a Z. Císaře byla vypracována tak, aby vyhovovala požadavkům učebních osnov hudební výchovy ve vzdělávacím programu *Základní škola*.¹⁰⁸ Autoři se proto snažili sestavit komplex učebnic *Hudební výchovy* pro 2. stupeň, který těmto podmínkám vyhovuje. Celá řada učebnic HV pro 1. – 9. ročník základní školy získala jednotnou schvalovací doložku MŠMT vzhledem ke kvalitě tohoto velkého projektu.

„Učebnice jsou koncipovány tak, aby se žáci v 6. a 7. ročníku seznámili s nejdůležitějšími hudebními formami (píseň, písňová forma, variace, koncert, sonáta, fuga, apod.), stupnice dur (opakování) a moll melodickou a harmonickou, intervaly (tercií, sextou) a akordy (terciová stavba akordů), s hudebním materiálem (nota – tón) a hudebně výrazovými prostředky (melodie, barva, dynamika, atd.).“¹⁰⁹ V 8. a 9. ročníku se učebnice

¹⁰⁵ ŠEDIVÝ, Jakub a Lucie ROHLÍKOVÁ. *Hudební výchova: učebnice pro 6.–7. ročník základních škol a odpovídající ročníky víceletých gymnázií*. Plzeň: Fraus, 2013, 88 s. ISBN 978-807-2389-018.

¹⁰⁶ CHARALAMBIDIS, Alexandros, Zbyněk CÍSAŘ, Jiří PILKA. *Hudební výchova: pro 6.–9. ročník základní školy*. Praha: SPN, 1998.

¹⁰⁷ Seznam schvalovacích doložek s platností od října 2017 je dostupný z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/schvalovaci-dolozky-ucebnic-2013>

¹⁰⁸ CHARALAMBIDIS, A., PILKA, CÍSAŘ. *Hudební výchova pro 6. ročník základní školy*. 1998, s. 122.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 122.

zaměřují především na výklad o dějinách hudby a rozřídění historie hudby do jednotlivých slohových období.

První díl ze sady je učebnice *Hudební výchova pro 6. ročník základní školy*.¹¹⁰ Učební materiál popisuje píseň, především její vokální a instrumentální podobu, dále se zaměřuje na romantickou píseň a písňovou formu. Kromě toho se učebnice zabývá také variacemi a jevištními formami. Vedle toho předkládá základní hudební teorii, intervaly, stupnice a akordy. K učebnici patří metodická příručka pro učitele. V příručce lze nalézt jak náměty na aktivity, tak i dílčí kroky, jak sestavit vyučovací hodinu a jaké využít doprovodné nástroje.

První zmínku o fagotu lze najít v kapitole *Hrajeme a zpíváme ve dvou, třech, čtyřech...*¹¹¹. Objevuje se v souvislosti s tématem kvinteta a noneta jako ustáleném nástrojovém seskupení. Autoři zde v okénku *Námětu na činnost*¹¹² navrhuje, aby si studenti sami vyhledali hudební ukázky s kombinacemi nástrojů uvedených těles (kvintet, sextet, septet, oktět, nonet) a zkusili v nich určit všechny nástroje. V *Metodické příručce Hudební výchovy pro 6. ročník*¹¹³ lze najít další možnost poslechu dechového sexteta od L. Janáčka - *Mládí*. Zde se otevírá možnost pro představení a charakteristiku jednotlivých hudebních nástrojů, tedy i fagotu. Jednou z možných činností v hodině HV je poslech tónů tohoto nástroje a přiřazení jeho zvuku k jeho vzhledu pomocí názorných obrázků. Poté je vhodné uvést fakta a zajímavosti o něm, a tím jej více přiblížit. K tomuto účelu by bylo možné využít výběru informací, které jsou v této diplomové práci o fagotu předkládány.

Fagot je společně s kontrafagotem představen jako nástroj sám o sobě v kapitole *Co je to partitura aneb všechny nástroje v jedné knížce*¹¹⁴, a to ve spojitosti se seznamováním žáků se všemi nástroji symfonického orchestru. Oba výše zmíněné nástroje jsou zařazeny do dřevěných dechových nástrojů. Je zde zadán poslech skladby B. Brittena *Průvodce mladého člověka orchestrem*¹¹⁵, ve kterém se žáci učí rozlišit a pojmenovat jednotlivé zaznívající nástroje. Nenachází se zde žádná obrazová podpora k rozeznání nástrojů podle vzhledu, avšak *Metodická příručka HV pro 6. ročník*¹¹⁶ uvádí

¹¹⁰ CHARALAMBIDIS, 1998.

¹¹¹ Tamtéž, s 43 - 46.

¹¹² Tamtéž, s. 46.

¹¹³ CHARALAMBIDIS, Alexandros a Dalibor MATOŠKA. *Metodická příručka k učebnici Hudební výchova pro 6. ročník základní školy*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2000, 60 s. ISBN 80-723-5114-1.

¹¹⁴ CHARALAMBIDIS, A., PILKA, CÍSAŘ *Hudební výchova pro 6. ročník základní školy*. 1998, s. 51–56.

¹¹⁵ CHARALAMBIDIS, A., PILKA, CÍSAŘ *Hudební výchova pro 6. ročník základní školy* [CD]. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 40-315-0618-X, Poslechové CD uk. č. 13 = Benjamin Britten: Průvodce mladého člověka orchestrem.

¹¹⁶ CHARALAMBIDIS, 2000.

obrazovou dokumentaci s rozmístěním nástrojů v orchestřišti. Učiteli je zde nabízeno, aby s dětmi zopakoval obsazení symfonického orchestru podle daných sekcí, které by měli žáci umět vyjmenovat z předešlých ročníků.

Zvuk fagotu je možné také slyšet v poslechu ukázky *Variací na téma „La ci darem La mano“ z opery W. A. Mozarta „Don Giovanni“ pro hoboj, klarinet a fagot*¹¹⁷ od Ludwiga van Beethovena v kapitole *Když se něco obměňuje, může to být variace*¹¹⁸. Opět se zde nabízí možnost bližšího poznání nástrojů včetně uvedení jejich popisu. V *Metodické příručce HV pro 6. ročník* jsou metodické poznámky k variacím a jejich výkladu. Variace pro hoboj, klarinet a fagot jsou zde podrobněji popsány. Příručka uvádí, že fagot má v jedné z variací doprovodnou funkci: „Nejprve zazní téma k variaci. Pak následuje první variace, v níž hoboj hraje hlavní melodii rytmicky pozměněnou – melodicky zdobnější a v rychlejším tempu. V druhé variaci pak klarinet spolu s hobojem hrají melodii ve dvojhlase (opět rytmicky pozměněnou) a fagot je doprovází rychlými šestnáctinovými běhy“.¹¹⁹

*Hudební výchova pro 7. ročník základní školy*¹²⁰ je zaměřena na seznámení žáků s hudební teorií navazující na předešlé ročníky. Je jí harmonická mollová stupnice a další hudební formy – kánon, fuga, sonáta a symfonie. V *Metodické příručce Hudební výchovy pro 7. ročník*¹²¹ lze opět najít postupy, jak hodinu vést, neopomínají se zde ani náměty na aktivity s návrhy, jaké doprovodné nástroje použít.

Učebnice navazuje na předešlý díl pro 6. ročník, opakuje stará a přidává nová témata. Mezi hudební teorií a hudebními formami se objevuje kapitola, která se zabývá lidskými nešvary, jež bývají spojovány s hudbou. Jsou to problémy s drogami, agresí a alkoholem.¹²² Novým tématem učebnice je kapitola zaměřená na hudební přehrávače. Studenti se nejprve blíže seznamují s lidovou písní a jejími podobami u nás a ve světě. V rámci zpěvu lidových písní jsou zde kapitoly věnující se taktování a hlasové hygieně. Vedle toho si žáci rozvíjejí znalosti o nových jevištních formách, v tomto případě o muzikálu.

¹¹⁷ CHARALAMBIDIS, cit. 50. Poslechové CD uk. č. 14 = Ludwig van Beethoven: Variace na téma opery Don Giovanni W. A. Mozarta.

¹¹⁸ CHARALAMBIDIS, A., PILKA, CÍSAŘ *Hudební výchova pro 6. ročník základní školy*. 1998, s. 57–59.

¹¹⁹ CHARALAMBIDIS. *Metodická příručka k učebnici Hudební výchova pro 6. ročník základní školy*. 2000, s. 33.

¹²⁰ CHARALAMBIDIS, Alexandros, Jiří PILKA a Zbyněk CÍSAŘ. *Hudební výchova pro 7. ročník základní školy*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 80-723-5048-X.

¹²¹ CHARALAMBIDIS, Alexandros a Dalibor MATOŠKA. *Metodická příručka k učebnici Hudební výchova pro 7. ročník základní školy*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2000, 61 s. ISBN 80-723-5112-5.

¹²² CHARALAMBIDIS, *Hudební výchova pro 7. ročník základní školy*. 1998, s. 64 – 72.

Informaci o fagotu lze nalézt v kapitole zabývající se sólovým koncertem, nazvané tematicky *To je koncert!*¹²³. V učebnici je uveden odkaz na poslechovou skladbu z přílohového CD¹²⁴ *Koncert pro fagot a orchestr B dur* od Wolfganga Amadea Mozarta. Poslech se týká hlavního tématu skladby. To se představuje v ukázce dle pravidel sonátové formy, nejprve v orchestru a poté v podání sólového nástroje¹²⁵. V metodické příručce je k tomuto poslechu uvedeno, co a jakým způsobem může učitel v nahrávce objasnit a na co je potřeba poukázat. Jedná se o uvedení hlavního tématu orchestrem a poté sólovým nástrojem, jež je v učebnici v notové ukázce¹²⁶. Při poslechu je pedagogovi doporučeno, aby zadal dětem úkol, ve kterém při zaznamenání nástupu fagotu zvednou ruku. Jsou zde i doplňující otázky ohledně charakterizování zvuku nástroje. V textu nechybí krátké informace o fagotu, které by měl učitel vědět a pokud možno žákům předat. „Fagot – dřevěný dechový nástroj. Vznikl asi na počátku 16. století a od poloviny 17. století se objevuje jako stálý člen orchestrů a dechových souborů. Zdokonalen byl však až v 19. století. Skládá se z pěti dílů (křídlo se 3 dírkami pro levou ruku, kovová rourka – esko s dvouplátkovým strojkem, koleno U, hůl neboli basovka s 16 klapkami, ozvučnice nazývaná hlavice). Nástroj má tři rejstříky (basový – duté tóny, střední – zpěvný, nejvyšší – ostré mečivé tóny), rozsah B¹ – es² (f²), ladění v C. Hra je značně složitá, v orchestru obsazen dvojmo.“¹²⁷

V *Hudební výchově pro 8. ročník základní školy*¹²⁸ a přidružené *Metodické příručce Hudební výchovy pro 8. ročník*¹²⁹ jsou předkládány informace a ukázky tak, aby žáci byli seznámeni s vývojem světové hudby od starověku po 20. století. Kapitoly jsou rozděleny do tří hlavních témat, jsou jimi dějiny vážné hudby, dějiny populární hudby a hudební nauka. Tato témata jsou paralelně vkládána do kapitol tak, aby se střídala a studenti postupně získávali nová fakta o hudbě. Autoři učebnice se snažili, aby byla jasně

¹²³ CHARALAMBIDIS, *Hudební výchova pro 7. ročník základní školy*. 1998, s. 59 – 63.

¹²⁴ CHARALAMBIDIS, Alexandros, Jiří PILKA a Zbyněk CÍSAŘ. *Hudební výchova pro 7. ročník základní školy*. [CD]. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 80-723-5048-X. Přílohové CD/uk. č. 13 Wolfgang Amadeus Mozart: Koncert pro fagot a orchestr B dur, 1. věta.

¹²⁵ Tamtéž, s. 62.

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ CHARALAMBIDIS. *Metodická příručka k učebnici Hudební výchova pro 7. ročník základní školy*. 2000, s. 33.

¹²⁸ CHARALAMBIDIS, Alexandros, Jiří PILKA a Zbyněk CÍSAŘ. *Hudební výchova pro 8. ročník základní školy*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 80-723-5041-2.

¹²⁹ CHARALAMBIDIS, Alexandros a Dalibor MATOŠKA. *Metodická příručka k učebnici Hudební výchova pro 8. ročník základní školy*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1999, 70 s. ISBN 80-723-5107-9.

vymezena hranice mezi dějinami artificiální hudby a dějinami nonartificiální hudby. Hudební nauka je uváděna spíše jako opakování a rozšiřování poznatků.

Starý druh fagotu a hoboje lze nalézt v kapitole *Letem hudebními dějinami – Baroko*¹³⁰. O těchto nástrojích se píše v souvislosti se vznikem orchestrů čítajících většinou kolem 13 – 16 hráčů. V metodické příručce je k notové ukázce dané kapitoly doplněna informace o hlavním hlasu, který je doprovázen cembalem, jež hraje basso continuo, a může být podpořen basovými nástroji – v tomto případě je vhodné zmínit např. fagot, který se v době baroka používal především jako doprovodný basový nástroj¹³¹.

Na rozdíl od baroka se dechové nástroje v období klasicismu obecně zdokonalily a získaly řadu klapek. V kapitole *Letem světem hudebními dějinami – Klasicismus*¹³² autoři uvádějí, že díky vylepšení konstrukce dechových nástrojů došlo k většímu nárůstu komponování složitějších skladeb pro jmenovanou skupinu nástrojů. V metodické příručce je uveden poslech klasicistních kompozic z předešlých děl sady učebnic a navrhuje se zadání poslechového testu před vlastní realizací témat v této kapitole učebnice.¹³³ Mezi skladbami k poslechu je připomenut *Koncert pro fagot a orchestr od W. A. Mozarta*.

*Hudební výchova pro 9. ročník základní školy*¹³⁴ předkládá učivo především z oblasti dějin artificiální a nonartificiální hudby v Čechách. Cílem učebnice je porozumění odlišnostem v obou zmiňovaných druzích hudby. Kromě dějin přináší publikace také kapitoly s tématy z oblasti hudební nauky, jejího opakování z předchozích děl, a nové informace z oblasti harmonie.

Učebnice a *Metodická příručka Hudební výchovy pro 9. ročník*¹³⁵ obsahuje fakta o písni, opeře a symfonické hudbě, v nichž se autoři o fagotu ani o dřevěných dechových nástrojích nezmiňují.

¹³⁰ CHARALAMBIDIS, Alexandros, Jiří PILKA a Zbyněk CÍSAŘ. *Hudební výchova pro 8. ročník základní školy*. 1998, s. 85 –90.

¹³¹ Tamtéž, s. 87.

¹³² Tamtéž, s. 101 – 104.

¹³³ CHARALAMBIDIS. *Metodická příručka k učebnici Hudební výchova pro 8. ročník základní školy*, 1999 s. 55.

¹³⁴ CHARALAMBIDIS, Alexandros, Jiří PILKA a Zbyněk CÍSAŘ. *Hudební výchova pro 9. ročník základní školy*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1998, 126 s. ISBN 80-723-5012-9.

¹³⁵ CHARALAMBIDIS, Alexandros a Dalibor MATOŠKA. *Metodická příručka k učebnici Hudební výchova pro 9. ročník základní školy*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1999, 70 s. ISBN 80-723-066-8.

3.2 SADA UČEBNIC HV PRO 6.–9. ROČNÍK, MIHULE, STŘEHÁK

Další zkoumanou sadou jsou učebnice *Hudební výchova pro 6.–9. ročník základní školy* od Mihule a Střeháka¹³⁶. Jedná se o řadu učebnic vydanou v letech 1989 – 1997.

Hudební výchova 6 pro 6. ročník základních škol je rozdělena do dvou částí. První je pojmenována *Jak k nám mluví hudba*, druhá pak *Hudba spjatá s jinými druhy hudby*. Do první části je fagot zapojen v kapitole *Bohatá paleta orchestru*¹³⁷, kde je nástroj společně s kontrafagotem zmíněn v předepsaném obsazení symfonického orchestru Ravelových *Obrázků z výstavy*. Dílo se zde rozebírá a uvádí se k němu, jak Ravel mistrovsky pracoval se zvukem orchestru pro znázornění odlišného mimohudebního sdělení. Dřevěný dechový nástroj, jenž je v textu učebnice sledován, je uveden ve stejné kapitole v poslední části výše zmíněného díla – *Velká brána kyjevská*. Autoři popisují, jak tato část bravurně a stupňovaně graduje. „Nejdříve nastupují žestě, posílené fagoty a kontrafagotem. Druhý stupeň: připojují se dřevěné dechové nástroje. ...“¹³⁸

Další a poslední informaci získáváme z této učebnice v kapitole *Ze slavné minulosti opery*¹³⁹, jejímž tématem je opera Figarova svatba od Wolfganga Amadea Mozarta. Opět je zde opera probírána. V podkapitole *Posloucháme předehru k Figarově svatbě* je fagot uveden v jedné z možností využití zvuku tohoto nástroje, tedy v komickém pojetí. Dozvídáme se, že v předehře nastupuje v třetí závěrečné myšlence skladby společně s prvními houslemi. Je zde dodatek, že v nízkých polohách zní jako „starý bručoun“, avšak i v horních polohách má svůj osobitý půvab. Text je doplněn o notovou ukázkou tohoto sóla s houslemi.

*Hudební výchova 7 pro 7. ročník základních škol*¹⁴⁰ je opět koncipována stejně jako předešlá publikace do dvou částí. První *Umělec, vlast a společnost* je naprosto věnována hudbě a jejímu významu ve společnosti. Zde o fagotu zmínku nenacházíme. V druhé části *Naše vlast v hudbě* již informace o dřevěném dechovém nástroji nalzáme, ale je zde pouze vyjmenován, více informací o něm učebnice neuvádí. Ihned v úvodu učebnice píší autoři o Charlesovi Burneymu, který proslavil Čechy v 70. letech 18. století. O svém putování

¹³⁶ MIHULE, Jaroslav. *Hudební výchova 6 – 9 pro 6. – 9. ročník základní školy: [učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola]*. Praha: Fortuna, 1997. ISBN 80-7168-390-6

¹³⁷ MIHULE, Jaroslav. *Hudební výchova 6 pro 6. ročník základní školy: [učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola]*. Praha: Fortuna, 1997, 238 s. ISBN 80-716-8390-6, s. 61 – 64.

¹³⁸ Tamtéž, s. 63.

¹³⁹ Tamtéž, s. 174.

¹⁴⁰ MIHULE, Jaroslav, Miroslav STŘELÁK a Pavel JURKOVIČ. *Hudební výchova 7 pro sedmý ročník základní školy*. 3., upr. vyd., 1. vyd. ve Fortuně. Praha: Fortuna, 1996, 238 s. ISBN 80-716-8305-1.

po Čechách napsal do vlastního cestopisu, že ve všech vesničkách, kde se ve škole učí děti, zní hudba: „Četly, psaly, hrály na housle, fagoty a na jiné nástroje.“¹⁴¹

V kapitole *Oslava rodné země*¹⁴² je fagot zaznamenán v rozboru skladby významného cyklu symfonických básní *Má vlast* od Bedřicha Smetany – *Vltava*. V části, kdy zní v nástrojích svatební veselí a řeka se pomalu vzdaluje, zazní fagoty společně s klarinetou a hobojí tichým rozloženým akordem. Dále je vyobrazena partitura, ke které autoři uvádějí, jak jsou nástroje řazeny a v jakém klíči hrají. Fagot řadí jak ke klíči basovému, tak i ve vyšších polohách ke klíči tenorovému.

Ve třetím dílu této řady učebnic pro 8. třídu¹⁴³ není fagot poznamenán ani v jednom z případů. Poslední dva díly řady se zabývají především dějinami hudby a hudebními formami, nástrojům zde není ponechán žádný prostor pro oživení.

Poslední díl této řady pro 9. třídu¹⁴⁴ obsahuje kapitoly zaměřené na lidové písně, tance a hlavně zpěv. O fagotu nalézáme zmínku v části *Lidová hudba jako inspirace skladatele*.¹⁴⁵ Píše se zde o *Koncertu pro orchestr* od Bély Bartóka. Autoři uvádějí informaci o druhé větě této skladby, která je zejména pro dechové nástroje. Smyčce zde mají úlohu doprovodnou. „Nejprve začne malý bubínek; po něm se ozvou fagoty, doprovázené pizzicatem (drnkáním) smyčcových nástrojů; ...“¹⁴⁶ Forma druhé věty je rozdělena do tří dílů A B A', nástrojové obsazení v dílech je uvedeno tak, jak jdou za sebou, žáci mohou při poslechu¹⁴⁷ sledovat v učebnici zápis a zaznamenávat nástupy jednotlivých nástrojů.

Fagot dále publikace uvádí v kapitole *Hudba období baroka* v rámci vzniku komorních skladeb, ve kterých se používaly dva vyšší nástroje (dvoje housle nebo housle s flétnou či hobojem) a basový melodický nástroj (violoncello, fagot, ...).¹⁴⁸ Zde se poukazuje na doprovodnou funkci tohoto nástroje.

¹⁴¹ MIHULE. *Hudební výchova 7 pro sedmý ročník základní školy*, 1996, s. 70.

¹⁴² Tamtéž, s. 115 – 120.

¹⁴³ MIHULE, Jaroslav, Petr MAŠLÁŇ a Ivan POLEDŇÁK. *Hudební výchova pro 8. ročník základní (občanské) školy*. Praha: Fortuna, 1994, 255 s. ISBN 80-716-8172-5.

¹⁴⁴ MIHULE, Jaroslav, František MOURYC a Petr MAŠLÁŇ. *Hudební výchova pro 9. ročník základní školy a pro víceletá gymnázia*. Praha: Fortuna, 1997, 261 s. ISBN 80-716-8500-3.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 81 – 85.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 81.

¹⁴⁷ Poslech je k učebnici připraven na přílohovém CD k učebnici.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 150.

3.3 SADA UČEBNIC HV PRO 6.–9. ROČNÍK, NAKL. JINAN

Další zkoumanou řadou je učebnice¹⁴⁹ zaměřená především na praktickou část hudební výchovy. Je vhodná pro rozvíjení kreativity žáků. Proto ji pro její koncept můžeme zařadit do alternativních učebnic.

Všechny díly (pro 6.–9. ročník) neobsahují žádnou zmínku o dechových nástrojích dřevěných, pouze v prvním díle jsou zadávány kvízy na dechové nástroje žesťové a nástroje bicí v prvním díle. Předpokládá se, že látka o dřevěných dechových nástrojích je probrána v nižších ročnících základní školy.

3.4 UČEBNICE HUDEBNÍ NAUKY, NAKL. EDITIO SUPRAPHON PRAHA

Publikace *Hudební nauka pro malé i větší muzikanty 2*¹⁵⁰ je rozdělena do tří menších částí – 5., 6. a 7. ročník. V celé knize je rozebírána hudební nauka, jejím dalším hlavním obsahem jsou dějiny hudby a využití nástrojů v odpovídajících slohových stylech. Učebnice je přehledně sepsána jak v teorii, tak i v dějinách. Používá text napsaný v poznámkách, kde jsou vyznačena nejdůležitější fakta. Na konci každé části se nachází zábavný slovníček výrazů, jež potřebují vysvětlení, např. *Výrazy a rčení vyjadřující způsob či okolnosti hry a zpěvu*.

Část pro 6. ročník¹⁵¹ je rozdělena do dvou větších témat Hudební nauka a Kapitoly z dějin Evropské hudby. Zmínka o fagotu se nachází v období baroka, kde autorka vyjmenovává nástroje, jež se v té době používaly.

V části pro 7. ročník se nenachází již žádná zmínka o fagotu.

3.5 PUBLIKACE MY POZOR DÁME A NEJEN POSLOUCHÁME, NAKL. SCIENTIA

Další alternativní učebnicí je kniha Jaroslava Herdenas názvem *My pozor dáme a nejen posloucháme*.¹⁵² Dle názvu je patrné, že se kniha věnuje především poslechu. Publikace je rozdělena celkem do šesti kapitol. Ty jsou uspořádány v odlišných tématech

¹⁴⁹ KOLÁŘ, Jiří a Ivana ŠTÍBROVÁ. *Hudební výchova pro 6. ročník základní školy: Hudební dílna II.* 1. vydání. Úvaly: Jinan, 1997, 111 s.

¹⁵⁰ LISÁ, Dagmar. *Hudební nauka pro malé i větší muzikanty a kapitoly z dějin hudby: [učebnice pro základní školy]*. Praha: Editio Supraphon, 1998. ISBN 80-705-8469-6.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 43 – 65.

¹⁵² HERDEN, Jaroslav. *My pozor dáme a nejen posloucháme: posloucháme hudbu se žáky 2. stupně ZŠ a nižších ročníků osmiletých gymnázií*. Praha: Scientia, pedagogické nakladatelství, 1997, 210 s. Učebnice pro základní školy (Scientia). ISBN 80-718-3087-9.

a není úmyslem, aby se kapitoly probíraly v posloupnosti, jak jdou za sebou. Každá z kapitol začíná motivačním úvodem a na konci je zapojen opakovaný poslech.

První kapitola se zabývá *Hudbou kolem nás*¹⁵³, první skladby se vztahují k tematice počasí a jejímu dynamickému přirovnání v hudbě. V metodické příručce¹⁵⁴, přidružené k této učebnici, jsou ke všem kapitolám napsané didaktické postupy a návrhy, jak poslechy zpracovat. Téma počasí je možno realizovat jak rytmickou recitací, tak i vokálně instrumentálními aktivitami podle partitur.

V druhé kapitole je autorův záměr ten, aby žáci porozuměli hudbě a vnímali *Hudbu jako řeč*¹⁵⁵. Kapitola rozebírá hudbu dle vybraných tónových vlastností¹⁵⁶ a neopomíná nositelku hudební myšlenky – melodii. V příručce se doporučuje, aby děti přemýšlely nad tím, co je barva v hudbě. V neposlední řadě žáci získávají i povědomí o tom, jak se dělá písnička – tedy o uspořádání myšlenek v hudbě.

Kapitola třetí inspirativně nazvaná *Pořádek v diskotéce*¹⁵⁷ postupně probírá tyto žánry a druhy hudby: *Není pochod jako pochod*, *Folklorní inspirace*, *Domácí muzicírování*, *Hudba pro orchestr*, *Hudba pro hlasivky*, *Hudba na jevišti*. Autor poukazuje na to, že hudba je spojena s prostředím a je zde dělena podle toho, jaké funkce plní v našem životě.

Možnost práce zahrnující poznávání nástrojů, a tudíž i fagotu, nacházíme právě v této kapitole v části zařazené pod *Domácím muzicírováním*, jež se zabývá komorní hrou a orchestrem. Žáci mají doplnit k různým komorním seskupením¹⁵⁸ dle počtu hráčů nástroje, které se v nich mohou objevit.¹⁵⁹ V příručce se Herden k alternativnímu seznámení s jednotlivými nástroji nevyjadřuje. Fagot je vyobrazený v partituře klasické, jeho vzhled naopak v partituře s obrázky všech nástrojů¹⁶⁰.

*Procházka staletími*¹⁶¹ napomáhá žákům vyznat se ve staletích všech uměleckých stylů. Žáci zde mají možnost slyšet fagot v poslechu *Variací na téma La ci darem pro hoboj klarinet a fagot* z opery Don Giovanni od Ludwiga van Beethovena.

¹⁵³ HERDEN, J. *My pozor dáme a nejen posloucháme*, 1997, s. 7 – 18.

¹⁵⁴ HERDEN, Jaroslav. *Hudba jako řeč: o poslechu ve škole i doma: metodické poznámky k učebnicím 1. My pozor dáme a posloucháme, 2. My pozor dáme a (nejen) posloucháme*. Praha: Scientia, 1998, 89 s. ISBN 80-718-3126-3.

¹⁵⁵ HERDEN, J. *My pozor dáme a nejen posloucháme*, 1997, s. 19 – 42.

¹⁵⁶ výška, síla, délka, barva

¹⁵⁷ HERDEN, J. *My pozor dáme a nejen posloucháme*, 1997, s. 43 – 97.

¹⁵⁸ duo, trio, kvarteto, kvinteto, sexteto, septeto, noneto

¹⁵⁹ HERDEN, J. *My pozor dáme a nejen posloucháme*, 1997, s. 63.

¹⁶⁰ HERDEN, J. *My pozor dáme a nejen posloucháme*, 1997, s. 68.

¹⁶¹ HERDEN, J. *My pozor dáme a nejen posloucháme*, 1997, s. 98 – 136.

Poslední dvě kapitoly *Hudební čítanka a Dějiny hudby v příkladech* se blíže věnují skladatelům a notovým zápisům děl pro školní sbory a kapely.

3.6 UČEBNICE HV PRO 6. A 7. ROČNÍK ZÁKLADNÍCH ŠKOL A ODPOVÍDAJÍCÍ ROČNÍKY VÍCELETÝCH GYMNÁZIÍ

Nejnovější publikace zabývající se hudební výchovou je učebnice vydaná nakladatelstvím Fraus. *Hudební výchova pro 6. a 7. ročník ZŠ a odpovídající ročníky víceletých gymnázií*¹⁶² je zároveň i interaktivní učebnicí Flexibooks¹⁶³. Celý komplet obsahuje příručku učitele, zpěvník s instrumentálními doprovody¹⁶⁴, poslechové skladby¹⁶⁵ a pracovní aktivity¹⁶⁶. „Interaktivní učebnice¹⁶⁷, tzv. i-učebnice, vycházejí z učebnic tištěných a obohacují je o interaktivní cvičení, audia, videa, odkazy do jiných učebnic (mezipředmětové vztahy) i na internetové stránky a o další materiály“¹⁶⁸. Cílem učebnice je motivovat žáky k poznávání a poslechu hudby, ke zpěvu a hře na hudební nástroje i k hudebně-pohybovým aktivitám.¹⁶⁹

Zatím je k dispozici pouze díl HV pro 6. a 7. ročník ZŠ a tomu odpovídající ročníky víceletých gymnázií. Hudební výchovu pro 8. a 9. ročník připravuje nakladatelství Fraus na podzim roku 2018.¹⁷⁰

Tématem učebnice je postupné představení jednotlivých hudebních nástrojů. Žáci jsou seznámeni s každým nástrojem všech nástrojových sekcí¹⁷¹ po fyzikální a historické stránce, navíc poznávají i stránku praktickou.¹⁷² Učebnice je koncipována celkem do devíti

¹⁶² ŠEDIVÝ, J., ROHLÍKOVÁ L., *Hudební výchova: učebnice pro 6. – 7. ročník základních škol a odpovídající ročníky víceletých gymnázií*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2013, 88 s.

¹⁶³ ŠEDIVÝ, Jakub a Lucie ROHLÍKOVÁ. *Hudební výchova 6–7 i-učebnice* [online]. 2018 [cit. 2015-03-14]. Dostupné z: <https://flexibooks.cz/hudebni-vychova-6-a-7/d-72173/#.Wq6HXqjwY3B>.

¹⁶⁴ ŠEDIVÝ, Jakub a Lucie ROHLÍKOVÁ. *Zpěvník s instrumentálními doprovody* [online]. 2018 [cit. 2018-03-14]. Dostupné z: <https://flexibooks.cz/hudebni-vychova-67-zpevnik-s-instrumentalnymi-doprovody/d-71596/#.Wq6FRKjwY3A/>.

¹⁶⁵ ŠEDIVÝ, Jakub a Lucie ROHLÍKOVÁ. *Poslechové skladby k učebnici* [online]. 2018 [cit. 2015-03-14]. Dostupné z: <https://ucebnice.fraus.cz/catalog/cs/p5594.html> po přihlášení do www.ucebnice.fraus.cz.

¹⁶⁶ Cvičení, hry, testy a náměty vokálních, instrumentálních, pohybových a hudebně-pohybových činností.

¹⁶⁷ I-učebnice® Flexibooks lze využívat na počítačích a tabletech s operačním systémem Windows a na tabletech a chytrých telefonech s operačním systémem iOS a Android. Flexibooks. *Hudební výchova 6 a 7* [online]. [cit. 2018-03-14]. Dostupné z: <https://flexibooks.cz/hudebni-vychova-6-7/d-73472/#.Wq6KtjwY3A>

¹⁶⁸ I-učebnice Flexibooks. *I-učebnice* [online]. [cit. 2018-03-14]. Dostupné z: <https://flexibooks.cz/i-ucebnice/>

¹⁶⁹ Flexibooks. *Hudební výchova 6 a 7* [online]. [cit. 2018-03-14]. Dostupné z: <https://flexibooks.cz/hudebni-vychova-6-7/d->

¹⁷⁰ Učebnice Fraus. *Hudební výchova* [online]. [cit. 2018-03-14]. Dostupné z: <https://ucebnice.fraus.cz/catalog/cs/p6282.html>

¹⁷¹ bicí, strunná a dechová sekce

¹⁷² FAJFRLÍKOVÁ, Marie. *Klavír ve výuce hudební výchovy na 2. stupni základních škol*. Plzeň, 2015. Diplomová práce. Západočeská univerzita. Vedoucí práce PhDr. Štěpánka Lišková, Ph.D.

kapitol, každá z nich obsahuje motivační úvod. Vzhled stránky učebnice je rozdělen na hlavní text a postranní lištu, do které jsou zařazovány rozšiřující informace, vysvětlení pojmů, zajímavosti, otázky a úkoly.

V úvodu učebnice je kapitola *Začínáme písničkou*¹⁷³ věnující se zpěvu, a to lidových i populárních písní. Další kapitoly se zabývají *Vlastnostmi tónu, Rytmem a tempem, Uměním souhry, Uměním a prezentací hudební skupiny*.¹⁷⁴ Kromě toho učebnice nabízí postupné seznamování s jednotlivými hudebními nástroji z několika pohledů. V rámci tématu hudebních nástrojů, jež se rozprostírá na 34 stránkách, jsou postupně prezentovány nástrojové sekce: *bicí, strunné a dechové*. Poslední kapitola nazvaná *Jdeme do finále*¹⁷⁵ je zařazena k zopakování nástrojů na příhodné skladbě – Bolero od Maurice Ravela, ve které lze postupně určovat nástroje tak, jak je žáci slyší v průběhu čtrnáctiminutové skladby.

Fagot je detailně představen na straně společně s hobojem v kapitole *Dechové nástroje dřevěné*¹⁷⁶. Ilustrace fagotu vyobrazená vedle výkladu poukazuje na proudění vzduchu při hře na tento nástroj a dopodrobna popisuje jeho části.¹⁷⁷

„Interaktivní učebnice obsahuje možnosti procvičení stavby fagotu a rozeznání jeho zvuku v následujících interaktivních cvičeních: *Procvičování – dechové nástroje*¹⁷⁸ v podobě flashcards. Jedná se o druh interaktivních cvičení založených na vzájemném přiřazování dvou stran otáčející se karty. Lze přiřazovat obrázek k názvu nástroje a při „kliknutí“ na tento obrázek, si žáci poslechnou jeho zvuk, *Procvičování – dechové nástroje dřevěné*¹⁷⁹ v podobě křížovky a *Procvičování – poznej hudební nástroj*¹⁸⁰ v kvízu (přiřazení obrázku a zvuku k popisu nástroje).“¹⁸¹ V metodické příručce není fagot zmíněn, avšak nachází se tu řešení křížovky z *Procvičování – dechové nástroje dřevěné*, ve kterém autoři chtějí doplnění posledního nástroje dechového kvarteta, fagotu.¹⁸²

¹⁷³ ŠEDIVÝ, ROHLÍKOVÁ. *Hudební výchova: učebnice pro 6. – 7. ročník základních škol a odpovídající ročníky víceletých gymnázií*, 2013. s. 7–11.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 3 – 4.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 71 – 75.

¹⁷⁶ ŠEDIVÝ, ROHLÍKOVÁ. *Hudební výchova: učebnice pro 6. – 7. ročník základních škol a odpovídající ročníky víceletých gymnázií*, 2013. s. 60 – 63.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 63.

¹⁷⁸ ŠEDIVÝ, Jakub a Lucie ROHLÍKOVÁ. *Hudební výchova: příručka učitele pro 6. a 7. ročník základních škol a odpovídající ročníky víceletých gymnázií*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2014, s. 123. ISBN 978-807-2389-025.

¹⁷⁹ Tamtéž.

¹⁸⁰ Tamtéž.

¹⁸¹ FAJFRLÍKOVÁ, 2015.

¹⁸² ŠEDIVÝ, ROHLÍKOVÁ. *Hudební výchova: příručka učitele pro 6. a 7. ročník základních škol a odpovídající ročníky víceletých gymnázií*, 2013. s. 102.

U popisu fagotu je zařazena poslechová skladba (označena odkazem P63-1 odkazující na stránku youtube), jež je doplněna informací, že ji už posluchač dobře zná, jen je zahrána v neobvyklé sestavě, a to dechovým kvartetem. Žáci mají za úkol vzpomenout si na její název a jméno autora.¹⁸³ Skladba pochází z Dvořákovy 9. symfonie Z nového světa – *Largo* 2. věta.

Fagot se objevuje ještě v závěru učebnice v přehledu hudebních nástrojů¹⁸⁴. Všechny nástroje jsou na obrazové dokumentaci vyobrazeny dle nástrojových sekcí – fagot pod dechovými nástroji plátkovými.

První díl sady učebnic pro 2. stupeň základní školy a odpovídající ročníky gymnázií kvalitně zpracovává obecné informace o hudebních nástrojích. Nástroje jsou představeny jak vizuálně na obrázcích, tak i zvukově v poslechových skladbách.

3.7 SADA UČEBNIC HV PRO GYMNÁZIA A ODPOVÍDAJÍCÍ ROČNÍKY STŘEDNÍCH ŠKOL

Jediná dvojdílná sada učebnic hudební výchovy pro gymnázia od Charalambidise a kol.¹⁸⁵ se zabývá hudbou a jejím vývojem od prvotních pokusů ve starých dobách až po současnost a nevynechává ani teorii hudby.

Hlavním východiskem autorů je členění obsahu obou učebnic podle vývoje hudebního myšlení a to podle toho, jak a co převládalo v hudební tvorbě skladatelů: sloh rytmičko-monomelodický, sloh polymelodický, sloh melodicko-harmonický, sloh sonický a hudba 20. století. Dále se zde nachází dělení hudby na umělejší a neumělejší. Neumělejší hudba je uvedena jako kapitoly se střešním názvem „pan Nonart“.

Učebnice jsou teoreticky obsáhlé. Autoři k sadě uvádějí: „Učebnice hudební výchovy pro gymnázia – 1. a 2. díl – tvoří organický celek, který předkládá jednotlivá témata zpracovaná do určité hloubky, nabízí možné formy práce s nimi, ale neurčuje, jak a kdy mají být tato témata zpracována.“¹⁸⁶

Předpokládá se, že se zde vzhledem k rozdělení hudby na různé etapy nenachází příliš mnoho informací o tématu fagot. Při hodnocení učebnic je očekávána zmínka

¹⁸³ ŠEDIVÝ, ROHLÍKOVÁ. *Hudební výchova: učebnice pro 6. – 7. ročník základních škol a odpovídající ročníky víceletých gymnázií*, 2013. s. 63.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 76 – 77.

¹⁸⁵ CHARALAMBIDIS, Alexandros, Zbyněk CÍSAŘ a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova 1 pro gymnázia*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2003. ISBN 80-723-5211-3.

CHARALAMBIDIS, Alexandros, Zbyněk CÍSAŘ a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova 2 pro gymnázia*. Praha: SPN, 2003. ISBN 80-7235-219-9.

¹⁸⁶ CHARALAMBIDIS a kol. *Hudební výchova 2 pro gymnázia*. 2003, s. 6.

o fagotu především v kapitolách zabývajících se buď partiturou či složením hudebních těles, ale i v období instrumentální hudby v raných obdobích. V druhé publikaci této sady víceméně zmínka o fagotu není očekávána. Je však možné, že by se mohl nástroj objevit v kapitole zabývajících se neo-styly.

Kapitoly obou učebnic jsou vnitřně děleny do třech částí. V první z nich (A) se stanovuje problém, na který se v průběhu kapitoly hledá odpověď, druhá část (B) již problém vykládá a v poslední části (C) se střídají činnosti poslechové, pěvecké, hra na nástroje aj., pro které jsou uváděny notové zápisy.

Publikace *Hudební výchova pro gymnázia 1*¹⁸⁷ uvádí, že kromě dělení dle hudebního myšlení je jedním z východisek systému této publikace členění hudby podle její funkce – tedy, zda je relaxační, určena k tanci, pouze zvuková kulisa nebo se jedná o závažné sdělení.¹⁸⁸

Učebnice je rozdělena do šesti kapitol, které jsou dále dělené do třech částí, jak bylo zmíněno již dříve. Každému výše uvedenému slohu dle vývoje hudebního myšlení odpovídá jedna velká kapitola. Sloh rytmicko-melodický je spjat s první kapitolou *Od zrodu hudby k nadvládě jednohlasu*, sloh polymelodický s druhou kapitolou *Když jeden hlas tančí*, období melodicko-harmonické s kapitolou čtvrtou *Od barokního majestátu k rokokové hravosti*. Do třetí kapitoly je zařazen vývoj notace a zápisu hudby s názvem *Jak je možné zachytit hudbu*. Poslední dvě kapitoly *Pan Nonart přichází* a *Pan Nonart míří do Evropy* jsou věnovány hudbě nonartificiální. V tomto díle hudební výchovy je mimo jiné objasněno, co znamená pojem hudba artificiální.

O fagotu (nebo přesněji jeho předchůdci) lze najít zápis v kapitole druhé *O zrodu hudby k nadvládě jednohlasu*¹⁸⁹. V podkapitole *Instrumentální hudba renesance* autoři uvádějí bomhart (dnešní fagot) jako nástroj využívaný právě v tomto období¹⁹⁰. O fagotu je též zmínka v kapitole třetí *Jak je možné zachytit hudbu*, v podkapitole *Partitura*¹⁹¹, jak se očekávalo. Nástroj je zařazen pod dechovými nástroji, jež se v orchestrální partituře zapisují jako první.

Učebnice *Hudební výchova pro gymnázia 2*¹⁹² obsahuje opět šest kapitol. Zabývá se sluchovým ústrojím v kapitole *Když zní krásný hlas, dobře se to poslouchá*. Dále navazuje na první díl v uměleckých slozích. Období melodicko-harmonické zde navazuje

¹⁸⁷ CHARALAMBIDIS, CÍSAŘ a HURNÍK. *Hudební výchova 1 pro gymnázia*. 2003, s. 8.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 10 – 35.

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 44.

¹⁹⁰ CHARALAMBIDIS, CÍSAŘ a HURNÍK. *Hudební výchova 1 pro gymnázia*. 2003, s. 44.

¹⁹¹ CHARALAMBIDIS, CÍSAŘ a HURNÍK. *Hudební výchova 1 pro gymnázia*. 2003, s. 72 – 74.

¹⁹² CHARALAMBIDIS. *Hudební výchova 2 pro gymnázia*. Praha: SPN, 2003. ISBN 80-7235-219-9.

na informace z prvního dílu v kapitole *Od klasiky k romantické zasněnosti – a snad ještě dál*. Blíže rozebírá především hudbu moderní, tedy od 20. století až po současnost. Tomu odpovídají kapitoly *Hra a její pravidla (20. století)* a *Globální Pan Nonart (nonartificiální hudba)*. Předposlední kapitola je zaměřena na prolínání hudby artificiální a nonartificiální pod názvem *Pan Art a pan Nonart*. Závěrečná kapitola nabízí náměty na aktivity a muzicírování s žáky pod názvem *Hrajeme dál... aneb Muzicírujeme a improvizujeme*.

V kapitole *Hra a její pravidla* s podnázvem *Hudba 20. století, sonické období*¹⁹³ je možné najít vyobrazení fagotového sóla, jež otevírá skladbu *Svěcení jara* od Igora Stravinského. Notová ukázka¹⁹⁴ je jedinou zmínkou o fagotu v učebnici *Hudební výchova pro gymnázia 2*.

3.8 FAGOT V UČEBNICÍCH HV – ZÁVĚREČNÉ ZHODNOCENÍ

Informace z předešlých podkapitol přináší pohled na výskyt údajů o fagotu předávaných pomocí učebnic hudební výchovy pro 2. stupeň základních škol a odpovídající ročníky víceletých gymnázií a také první dva ročníky středních škol. Mezi učebnicemi se nacházejí rozdíly jak v počtu zmínek o fagotu, tak i v množství jejich výskytu. Učebnice se starším datem vydání se více specializují na uvádění faktů a nahušťují spoustu informací do jedné kapitoly. Novější pojetí výuky je zaměřeno na vzbuzení zájmu žáků a převedení aktivity a touhy po poznání na ně. Moderní pojetí tedy ukazuje hudbu mnohem atraktivněji. Daná problematika je podána prostřednictvím praktických činností, využívá se jak vizuálních, poslechových, ale také i hudebně pohybových aktivit. Tímto způsobem přivádí žáky k poznání např. nástrojů, ale také různých druhů hudby. Toto se již daří v učebnicích od nakl. Fraus. Další sadou alternativní výuky zaměřené především na kreativitu žáků jsou učebnice od nakl. Jinan.

Na základě zjištěných informací je možno konstatovat, že hudebním nástrojům se nechává největší prostor v 6. a 7. ročníku. V 8. a 9. ročníku a na středních školách je v učebnicích určeno menší místo pro opakování systematiky členění hudebních nástrojů a jejich určování. Tyto učebnice obsahují především dějiny a styly hudby.

Všechny učebnice z předešlých podkapitol předkládají učitelům návrhy, jak může pracovat s poslechovými ukázkami, ve kterých dominují dřevěné dechové hudební nástroje, a na co se má zaměřit. Avšak záleží na pedagogovi, jak témata studentům předá,

¹⁹³ CHARALAMBIDIS. *Hudební výchova 2 pro gymnázia*. 2003, s. 78 – 110.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 99.

jak dokáže danou problematiku zajímavě představit. Následující tabulka (viz Tabulka 3 Míra výskytu fagotu v učebnicích HV) poukazuje na celkovou míru výskytu tématu fagotu ve všech výše zmiňovaných učebnicích hudební výchovy v kontextu se stanovenými cíli této práce.

Tabulka 3 Míra výskytu fagotu v učebnicích HV

Četnost výskytu fagotu v učebnici HV pro 2. ročník základních škol a středních škol – hypotézy	Četnost výskytu fagotu v učebnici HV pro 2. ročník základních škol a středních škol v kontextu s hypotézami	
	Učebnice HV ZŠ (2. stupeň)	Učebnice HV SŠ
a) v kontextu s jinými dřevěnými dechovými nástroji	2 x	0 x
b) v kontextu s výkladem o partituře	5 x	1 x
c) v kontextu poslechovými skladbami	5 x	1 x
d) v kontextu s hudebními formami	4 x	0 x
e) v kontextu s výkladem o hudebních nástrojích	1 x	0 x
f) v kontextu výkladu o slohovém období	3 x	1 x
g) v obrazovém přehledu	1 x	0 x

Z tabulky lze vyčíst, kolikrát se fagot objevil v učebnicích a v kontextu s jakými souvislostmi byl uveden. Na ty poukazuje sedm stanovených kategorií. Údaje jsou uvedeny zvlášť pro ZŠ a SŠ.

Z předkládaných souhrnných čísel je patrné, že mnohem více údajů a zmínek nalezneme v publikacích pro ZŠ.¹⁹⁵ Dále lze z tabulky dobře vyčíst, v jakém kontextu se nástroj objevuje. V učebnicích pro gymnázia nacházíme fagot jen ve třech typech výskytu, a to v kontextu s výkladem o partituře, v poslechových skladbách a ve slohovém výkladu. Ovšem v učebnicích pro ZŠ je možno zaregistrovat zmínky o fagotu či činnosti se k němu vztahující ve všech sedmi uvedených kategoriích.

¹⁹⁵ Avšak je třeba přihlídnout k tomu, že sada pro SŠ je pouze jedna oproti několika sadám pro ZŠ.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 NÁVRHY MODELOVÝCH LEKCÍ S VYUŽITÍM AKTIVIT ZAMĚŘENÝCH NA FAGOT

Jedním z hlavních cílů této diplomové práce je využití získaných informací a uplatnění tématu fagotu ve výuce hudební výchovy. Za tímto účelem byly sestaveny a v praxi ověřeny následující autorské modelové lekce, v jejichž učivu se fagot objevuje. Do této kapitoly jsou vloženy pouze dvě výukové jednotky, které byly provedeny ve výuce hudební výchovy. Další dva návrhy dosud nerealizovaných lekcí je možné najít v příloze¹⁹⁶.

Realizace těchto lekcí proběhla na 21. základní škole v Plzni u Mgr. Ladislava Grigara a jejich hodnocení přináší kapitola 4.2.4 *Zhodnocení výsledků práce*.

Aby bylo možné lekce sestavit, je nejdříve nutné podívat se do kurikulárních dokumentů.¹⁹⁷ Dílčím cílem následujících dvou podkapitol je vyčlenit hudebně-teoretická témata, ve kterých se může téma fagot ve výuce hudební výchovy uplatnit. Tyto poznatky jsou vyjmuty z Rámcově vzdělávacího programu pro základní vzdělávání 2. stupeň (RVP ZV¹⁹⁸), Rámcově vzdělávacího programu pro gymnázia (RVP G¹⁹⁹) a Standardů RVP ZV²⁰⁰. Poté je zahrnuta již zmiňovaná tvorba modelových lekcí a jejich závěrečné zhodnocení.

4.1 SYSTÉM KURIKULÁRNÍCH DOKUMENTŮ

4.1.1 RVP ZV

V obou dvou dokumentech RVP je vzdělávací obor *Hudební výchova* zařazen do oblasti **Umění a kultura**, která „umožňuje žákům jiné než pouze racionální poznávání světa a odráží nezastupitelnou součást lidské existence – umění a kulturu; kulturu jako procesy i výsledky duchovní činnosti umožňující chápat kontinuitu proměn historické zkušenosti, v níž dochází k socializaci jedince a jeho projekci do společenské existence, i jako neoddelitelnou součástí každodenního života (kultura chování, oblékání, cestování,

¹⁹⁶ Viz příloha 8 a 9.

¹⁹⁷ Kurikulární dokumenty jsou vytvářeny na dvou úrovních: státní a školní. Pro potřebu této diplomové práce je věnována pozornost pouze státní úrovni.

¹⁹⁸ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2016. 164 s. [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2016.pdf

¹⁹⁹ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia* [online]. In: Praha: MŠMT, 2016, 104 s. [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/159>

²⁰⁰ *Standardy RVP ZV. Národní ústav pro vzdělávání* [online]. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2018 [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/zarazeni-standardu-do-rvp-zv>

práce); umění jako proces specifického poznání a dorozumívání, v němž vznikají informace o vnějším a vnitřním světě a jeho vzájemné provázanosti, které nelze formulovat a sdělovat jinými než uměleckými prostředky“²⁰¹.

Oddíl věnovaný vzdělávacímu oboru Hudební výchova je členěn na Očekávané výstupy a Učivo zvlášť pro 1. a 2. stupeň.

Dle tabulky *Očekávaných výstupů* žáků v Hudební výchově (viz Příloha 2, s. III) lze konstatovat, že se v nich hudebně-teoretická témata neobjevují. Výstupy se obecně zaměřují na čtyři složky HV, tedy poslechovou, instrumentální, vokální a hudebně pohybovou. Žádný výstup se konkrétně nevěnuje hudebním nástrojům. Ovšem tyto výstupy lze chápat jako východisko pro osvojení si hudebně-teoretických poznatků. Proto by téma fagotu mohlo být zařazeno např. pod výstup HV-9-1-06²⁰², který se zaměřuje na poslechové aktivity.

Nově se od roku 2016 objevuje v RVP zařazení *Minimální doporučené úrovně pro úpravy očekávaných výstupů v rámci podpůrných opatření*, tedy inkluze²⁰³ (viz Příloha 2). Z celkových osmi očekávaných výstupů žáků²⁰⁴ 2. stupně základních škol se do snížené úrovně redukuje pouze čtyři zjednodušené očekávané výstupy, ke kterým je potřeba přihlížet, pokud se ve třídě žák se speciálními potřebami nachází (srov. Příloha 2).

V části věnující se **Učivu** je možné najít podrobně rozepsané již zmíněné čtyři složky HV. Opět zde není obsaženo téma hudebních nástrojů. Téma nástrojů a tedy fagotu lze včlenit v rámci poslechových aktivit např. do „**interpretace znějící hudby** – slovní charakterizování hudebního díla (slohové a stylové zařazení apod.), vytváření vlastních soudů a preferencí,“²⁰⁵. V rámci charakterizování hudebního díla by měly být žáci schopni rozpoznat, jaké nástroje se v poslechové ukázce či videu objevují.

Standardy pro ZV pro 2. stupeň neobsahují žádnou zmínku o tématu fagot²⁰⁶, ani navrhovanou aktivitu, v jejímž ústředí by byly hudební nástroje (mezi nimi též fagot).

²⁰¹ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2016. s. 81. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2016.pdf

²⁰² Žák se orientuje v proudu znějící hudby, vnímá užití hudebně výrazové prostředky a charakteristické sémantické prvky, chápe jejich význam v hudbě a na základě toho přistupuje k hudebnímu dílu jako k logicky utvářenému celku. In: *RVP ZV*. Praha, 2016. s. 87. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2016.pdf

²⁰³ *RVP ZV*, 2016, s. 87.

²⁰⁴ „Závazné a ověřitelné výsledky, které stanovují, k jakým vědomostem, dovednostem a případně postojům a hodnotám mají žáci v určité etapě vzdělávání prostřednictvím učiva dospět. Očekávané výstupy mají činnostní povahu a jsou součástí vzdělávacího obsahu určité etapy vzdělávání.“ In: *Kurikulární dokumenty* [online]. [cit. 2018-02-28]. Dostupné z:

<https://is.muni.cz/el/1411/jaro2012/MPSM101/kurikularnidokumenty1.doc>

²⁰⁵ Tamtéž, s. 88.

²⁰⁶ Fagot je zmíněn pod jedním Očekávaným výstupem RVP ZV 1. stupeň.

4.1.2 RVP G

Obsah *Hudebního oboru* v RVP G je přibližně stejně členěn jako předešlý dokument. **Očekávané výstupy** (viz Příloha 3, s. IV) jsou zde rozděleny do dvou sekcí: 1. *Očekávané výstupy, Produkce* a 2. *Očekávané výstupy, Recepce a reflexe*. V sekci *Produkce* jsou uvedeny celkem čtyři očekávané výstupy a v druhé celkem osm. Obsahově se tyto výstupy v obou dokumentech (RVP ZV a RVP G) podobají. Opět není věnována zmínka hudebním nástrojům, a tudíž ani fagotu.

Oblast **Učiva** nabízí mnohem méně záznamů ve srovnání s RVP ZV. Avšak poprvé se tu objevuje zmínka o hudebních nástrojích²⁰⁷.

Z výše uvedeného rozboru lze konstatovat, že se osvojení si poznatků o hudebních nástrojích, potažmo o fagotu, ve složce ministerských dokumentů o vzdělávání v oblasti Umění a kultura ve vzdělávacím oboru *Hudební výchova* neobjevuje. Konkrétně by se však toto téma dalo zařadit do učiva v tematickém celku hudebních nástrojů, které je zmíněno pouze v RVP G. Dále je téma fagot možné využít v poslechových činnostech, které očekávané výstupy nabízejí.

Hlavním cílem zde předkládaných a v praxi ověřených lekcí je ukázat, jak využít skladby pro fagot např. v rámci poslechových činností a jak žáky seznámit s tímto neobvyklým a úchvatným nástrojem v hodinách hudební výchovy.

4.2 MODELOVÉ LEKCE – VYUČOVACÍ JEDNOTKY

Do této části práce jsou zařazeny samotné modelové lekce zaměřené na aktivity směřující k seznámení se s fagotem. Jak již bylo zmíněno, lze jej představit ve výuce HV jako samostatný nástroj v rámci učební látky spojené s hudebními nástroji. Téma fagot je také možné využít v hudebních tématech, jež nabízí prostor pro aktivity podněcující k představení tohoto nástroje. Těmito tématy mohou být např. barva v hudbě a instrumentace skladeb.

Materiál čtyř předkládaných modelových lekcí lze mezi sebou kombinovat dle záměru a zájmu pedagoga. Pro přehlednost a orientaci jsou lekce vloženy v tabulkách. Ty jsou vždy strukturovány do několika částí.²⁰⁸ Nejprve se jedná o představení samotného

²⁰⁷ RVP G, 2016, s. 53.

²⁰⁸ Náměty tabulek pocházejí z diplomové práce. In: FAJFRLÍKOVÁ, Marie. *Klavír ve výuce hudební výchovy na 2. stupni základních škol*. Plzeň, 2015. Diplomová práce. Západočeská univerzita. Vedoucí práce PhDr. Štěpánka Lišková, Ph.D.

tématu lekce (Téma modelové lekce), v rámci kterého je fagot představován. Dále se zaznamenává, jakých cílů by se v této modelové lekci mělo dosáhnout (Cíle modelové lekce). Neopomíná se Časová dotace a materiály zabezpečení výuky²⁰⁹ (Pomůcky), jež jsou pro uskutečnění hodiny potřebné. K materiálům je vždy v komentáři pod čarou věnována citace pro jejich snadnější nalezení. Je zde rovněž uvedeno, jakou roli v určité fázi činnosti zastává učitel (Činnost učitele) a rovněž žáků (Činnost žáků). V poslední části jsou uvedeny Vyučovací metody použité v hodině a nechybí ani Hodnotící metody. V další tabulce je rozepsané časové rozvržení jednotlivých aktivit. Doplnující informace k daným aktivitám nabízí *komentáře k aktivitám*, které jsou umístěny pod tabulkami.

4.2.1 MODELOVÁ LEKCE 1 FAGOT VE SKLADBĚ PĚŤA A VLK SERGEJE PROKOFJEVA

Tabulka 4 Výuková jednotka 1

Téma modelové lekce	Pěť a vlk – dřevěné hudební nástroje
Cíle modelové lekce	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Žáci rozpoznají dřevěné dechové nástroje a další vybrané nástroje z videa Pěť a vlk ▪ Žáci vyhledají zadané nástroje a přiřadí jejich správný název k obrázku ▪ Žáci interpretují příběh Pěti a vlka ▪ Žáci určí v předložené obrazové dokumentaci i na základě poslechu fagot a sdělí o něm nejdůležitější informace.
Časová dotace	45 minut
Pomůcky	Počítač, projektor, PowerPoint prezentace – fagot, video Pěť a vlk z ivysílání webové stránky: http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/11198556134-peta-a-vlk/ , pracovní list s otázkami k videu, reproduktory.
Činnost učitele	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Uvede cíl hodiny a zadá motivační dotazy typu: <ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Jaké nástroje by mohly patřit do této hudební skupiny? (Tato otázka a další otázky se již objevují v pracovním listu)</i> ○ <i>Jak asi tyto nástroje zní? (výběr možností)</i> ▪ Zadá instrukce k vyplnění pracovního listu v průběhu sledování videa: <ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Přiřaď obrázky nástrojů z pracovního listu k jejich názvům. Dále k nim zapiš postavy, jež v této ukázce představují.</i> ○ <i>Jak na vás jednotlivé nástroje působí? Dokážete si je představit i v jiných postavách/situacích?</i> ▪ Vyzve studenty a) k zapsání příběhu, který viděli, b) k diskuzi nad daným tématem.²¹⁰ ▪ Motivuje žáky přečtením básně: Fagot – Ilja Hurník

²⁰⁹ Některé materiálové podklady byly zapůjčeny od PhDr. Štěpánky Liškové, Ph.D.

²¹⁰ V nižších ročnících lze navázat inscenací této pohádky. Žáci nejdříve vymyslí jednoduchý pohybový motiv, který odpovídá hudebnímu motivu a typu postavy. Pohyb provedou současně s hudebním úryvkem a předvedením skutečného nástroje. Hádání: učitel zahraje motiv a žáci určí, kdo by měl přijít. In: KULHÁNKOVÁ, Eva. *Hudebně pohybová výchova: metodická příručka pro hudební výchovu ve škole*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-274-4., s. 107.

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zahájí diskuzi otázkou: <i>Jak asi ovlivňuje délka nástroje jeho zvuk?</i> ▪ Srovnání flétna-fagot. ▪ Představuje nástroj – vznik názvu, rozložení a obsazení v hudebních tělesech. (<i>prezentace</i>) ▪ Pouští úryvek z <i>Filharmoniků na ulici</i>²¹¹²¹² zabývající se způsobem, jak se na nástroj hraje. ▪ Shrne veškeré poznatky, které se žáci během lekce naučili.
Činnost žáků	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Příslušné odpovědi: <ul style="list-style-type: none"> ○ vpisují studenti do pracovního listu. ▪ Po poslechu zaznamenávají příslušné odpovědi z diskuse: <ol style="list-style-type: none"> a) do pracovního listu b) diskutují ve skupinkách. <ul style="list-style-type: none"> • Identifikují fagot a jsou schopni o něm něco říci. • Zhlédnou video <i>Filharmonici na ulici</i> a vyplní pracovní list ▪ Shrnují poznatky o nástrojích
Vyučovací metody	Výklad, diskuze, výklad s diskuzí, individuální práce, skupinová výuka
Hodnotící metody	Průběžná evaluace, zpětná vazba, práce studentů při hodině

Tabulka 5 Časové rozvržení Modelové lekce 1

čas (min)	činnost
2	Uvedení žáků do problematiky dřevěných dechových nástrojů
30	Zhlédnutí filmového zpracování pohádky Pět'a a vlk
5	Fagot (prezentace)
5	Video Fagot z pořadu Filharmonici na ulici
3	Závěrečné shrnutí

Komentáře k aktivitám:

Jedná se o zábavné představení nástrojů, především dřevěných dechových, propojené s dílem S. Prokofjeva.²¹³ V průběhu sledování tohoto dokumentu jsou žáci

²¹¹ Filharmonici na ulici: Fagot. *Česká televize* [online]. Praha: Česká televize, 1996 [cit. 2018-04-15].

Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10653249908-filharmonici-na-ulici/413234100061003>

²¹² Filharmonici na ulici je pořad věnující se hudbě a nástrojům v netradičním prostředí a v nečekaných situacích. Nástroje jsou zde představovány z několika hledisek. Těmi jsou stavba nástrojů, jejich materiál, jejich způsoby užití, dále se diváci seznamují se způsoby, jak se na ně hraje, a hudebními seskupeními, v nichž je lze slyšet.

²¹³ Video je moderním a netradičním zpracováním pohádky Pět'a a vlk. Jedná se o francouzský pořad ve filmovém podání obsahující české titulky. Strídá se zde hudba a animace pro přiblížení děje i nástrojů

průběžně seznamování s tímto dílem a zároveň se učí skrze zrak a sluch poznávat dřevěné dechové nástroje a další vybrané nástroje, které se ve videu ukazují a představují jednu z postav. Pracovní list (viz Příloha 4, s. VI) je rozdělen na dvě části, které se od sebe po vytištění odstříhnou. Je to z toho důvodu, aby si žáci nejdříve sami vytvořili představu o tom, jaké nástroje budou v této hodině probírat, zároveň využijí svou osobní zkušenost k tomu, aby po zhlédnutí videa spojili své znalosti se znalostmi nově získanými.

Pedagog dále motivuje třídu básní, jež je napsána o fagotu, a otevírá následující diskuzi otázkou, *Jak asi ovlivňuje délka nástroje jeho zvuk?* Nabízí srovnání nástrojů²¹⁴ z pohádky. Po dotazu na fagot by výsledkem mělo být ujištění, že je nástrojem hluboce znějícím.

„Ilja Hurník

Nevěřte těm darebům,
těm, co křičí z plných plic,
že umím jen
brum, brum, brum.

Mlčte, než se dožeru,
vždyť já umím stokrát víc,
stačím i na operu.

Učte se hrát na fagot.
Potom bude na vás krátký

dětskému divákovi. Každá postava příběhu je přiřazena některému hudebnímu nástroji nebo nástrojové skupině a má své vlastní hudební téma.

„Malý chlapec jménem Petr žije se svým dědou na ruském venkově. Jednoho dne se otevřou vrátka a kachna využije příležitosti jít se vyčvachtat do blízkého rybníčka. Dostane se do hádky s ptákem. Tu se připlíží kočka, a pták, varován Pétou, uprhe na strom.

Petrův nevrlý děda jej dovede zpátky do zahrady a zavře vrátka, protože by mohl přijít vlk. A ten opravdu přichází z lesa. Kočka vyleze na stroj, kachnu ale, která vzrušením vylezla z rybníčka, vlk sežere.

Petr si přinese lano a přeleze zahradní zídku a usadí se na stromě. Ptákovi řekne, aby lital vlkovi nad hlavou, aby odlákal jeho pozornost. Zatím spustí smyčku a chytí vlka za ocas.

Přicházejí lovci a střílejí na vlka, Petr je ale zastaví. Triumfálně vedou vlka společně do zoologické zahrady. Na konci skladby je slyšet kvákání kachny, protože „vlk ji spolkl ve spěchu živou“.

In: *Sergej Prokofjev / Pét'a a vlk*. Webnode. 2009 [online]. [cit. 2018-04-16]. Dostupné z: <https://jan-kecelis.webnode.cz/news/sergej-prokofjev-peta-a-vlk/>

²¹⁴ Např. příčná flétna a fagot.

i ten slavný Karel Gott.“²¹⁵

Učitel promítá připravenou prezentaci, obsahující následující informace (viz Příloha 8, s. VIII):

- Název fagot pochází z italského „fagotto“, což znamená „**svazek**“, „**otep**“.
- Fagot patří k **největším nástrojům** mezi dřevěnými dechovými nástroji.
- Je to nástroj **dvouplátkový**.
- Říká se, že mu nejvíce sluší **krátké a rychlé tóny**.
- V nejnižších polohách je jeho tón **bručivý**. Skladatelé hlubokými tóny fagotu vyjadřují něco **temného a tragického**. Naopak v krátce hraných melodiích (staccato) zní **komicky**. Nejvyšší tóny mají **útlý zvuk**.
- Nejvíce se využívá v **dechových komorních souborech** – bývá zde nejhlubším nástrojem.

Na některá fakta se bude učitel doptávat s odkazem na předešlou pohádku Pěť a vlk. Př. *Víme, že v předchozí pohádce představoval fagot mrzutého dědečka. Do jakých dalších situací by se jeho zvuk hodil?*

Po této stěžejní části hodiny je vhodné se zaměřit na zajímavosti, které přináší např. pořad *Filharmonici na ulici – fagot*. Nástroj je zde nejdříve rozebrán na části a popsán, poté je možné slyšet jeho zvuk v kvartetu a vidět čtyři fagotistky hrát. Dále hlavní aktérka a fagotistka tohoto videa Michaela Špačková²¹⁶ neobyčejným způsobem ukazuje, jak se na nástroj hraje a co s ním lze všechno vyzkoušet. Společně s moderátorem Adamem Mišíkem²¹⁷ předvádějí, jakými způsoby lze nástroj rozezvučet, a též vytvářejí zvuk, jenž se podobá didgeridoo. Nechybí zde ani zmínka o starých nástrojích a o výrobě strojů – tyto části lze zařadit eventuelně dle zaujetí dané třídy aktuálním tématem.

²¹⁵ MARTÍNKOVÁ, Lada. Dechové nástroje dřevěné - fagot. In: *DUMY* [online]. 2012 [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: <http://dumy.cz/material/88637-dechove-nastroje-drevene-fagot>

²¹⁶ Michaela Špačková vystudovala Pražskou konzervatoř. Nyní studuje na Hochschule für Musik „HannsEisler“ v Berlíně. Zároveň je členkou Orchestrální akademie České filharmonie. In: Michaela Špačková. In: *Mekstisnov* [online]. Tišnov: Městské kulturní středisko Tišnov, 2016 [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: <https://www.mekstisnov.cz/kruh-pratel-hudby/akce/michaela-spackova-fagot>

²¹⁷ Adam Mišík je zpěvák, kytarista a herec. Hraje ve filmech a televizních seriálech a také v divadelních rolích. In: Adam Mišík. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001 [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Adam_Mi%C5%A1%C3%ADk

4.2.2 MODELOVÁ LEKCE 2 FAGOT V KONTEXTU S TÉMATEM BARVA NÁSTROJŮ

Tabulka 6 Výuková jednotka 2

Téma modelové lekce	Barva nástrojů/ didgeridoo, fagot
Cíle modelové lekce	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Žáci diskutují o hudebních nástrojích – fagotu a didgeridoo ▪ Žáci vysvětlí, co je barva v hudbě ▪ Žáci uvedou příklad, kdy a proč se používá tzv. „věčný dech“ ▪ Žáci se naučí základní informace o fagotu ▪ Žáci se s pedagogem rozezpívají, dále nacvičí píseň Valčíček ▪ Žáci shrnují informace pomocí křížovky
Časová dotace	45 minut
Pomůcky	Počítač, projektor, prezentace, webová stránka youtube – ukázka hry didgeridoo ²¹⁸ , ukázka hry fagotu z CD 1 <i>Představujeme hudební nástroje</i> ²¹⁹ (0:25 – 0:45) video Filharmonici na ulici – fagot z internetové stránky CT Art, pracovní list s otázkami k videu, reproduktory, pracovní list s textem z knihy <i>Tajné dějiny hudby</i> ²²⁰ , <i>Já, písnička</i> ²²¹
Činnost učitele	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Motivuje žáky poslechem ukázky hry fagotu a didgeridoo. Následuje dotaz: <i>Znáte alespoň jeden z těchto nástrojů?</i> <ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Jak je možné, že jste poznali, že se jedná o dva rozdílné nástroje?</i> ○ <i>Jaká vlastnost zvuku ovlivňuje to, že poznáme nástroje?</i> ▪ Napíše přídavná jména, kterými lze tón charakterizovat ▪ <i>temný, ostrý, drsný, jasný, sametový, dutý, plný</i> ▪ Vyzve studenty, aby určili charakteristiku těchto dvou nástrojů ▪ Navazuje s prezentací na spojitosti těchto nástrojů na základě diskuze s žáky <ul style="list-style-type: none"> ○ oba dechové nástroje jsou hluboce znějící ○ rozeznávají se pomocí dýchání s přetlakem (spojitost dovednosti „věčného dechu“) ▪ Předloží text o didgeridoo <ul style="list-style-type: none"> ▪ o jeho účinku při hře věčným dechem a ▪ o důležitosti živé hudby, ve které existují frekvence, které ovlivňují „zdravý“ poslech hudby ▪ Vyzve studenty, zda chtějí tuto techniku dýchání zkusit a zájemce povede krok za krokem ▪ Pustí video (5 min) <i>Filharmonici na ulici – fagot</i>: části zabývající se: <ul style="list-style-type: none"> ○ rozdělením nástroje ○ a způsobů, jak je možné na něj hrát. ▪ Rozezpívá žáky pomocí pěveckých cvičení s harmonickým podkladem klavíru, nacvičí se žáky skladbu s účastí klavíru

²¹⁸ Spirit of Meditation - Native Didgeridoo. In: *Youtube* [online]. 2012-04-15 [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=QzMsoz4XIkM>.

²¹⁹ SKABALÍKOVÁ, Eva. *Představujeme hudební nástroje.[CD]*. České Budějovice: Bianka, c1999. 21851.

²²⁰ MAREK, Vlastimil. *Tajné dějiny hudby: zvuk a ticho jako stav vědomí*. Praha: Eminent, c2000, 214 s. ISBN 80-728-1037-5.

²²¹ JÁNSKÝ, Petr. *Já, písnička: zpěvník pro žáky základních škol. 2., přeprac. vyd.* Cheb: Music Cheb, 1995, 172 s. ISBN 80-859-2502-8.

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Shrne veškeré poznatky, které se žáci během lekce naučili formou křížovky
Činnost žáků	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Na základě poslechových ukázek srovnají znalostí o dechových nástrojích ▪ Dokáží určit vlastnost, jejíž pomocí lze rozeznat nástroje ▪ Popíší proces „věčného dechu“ a jeho účinky na lidskou psychiku ▪ Zájemci se vyzkouší základy techniky věčného dechu ▪ Identifikují hudební nástroje – didgeridoo a fagot ▪ Zhlédnou krátké video a získané informace si zapíší do pracovního listu ▪ Zpívají dle svých hlasových dispozic, dodržují zásady hlasové hygieny, orientují se v notovém zápisu ▪ Shrnují poznatky o nástrojích, barvě v hudbě a „věčném dechu“ v zápisu odpovědí do křížovky
Vyučovací metody	Výklad, diskuze, výklad s diskuzí, individuální práce, práce se zpěvníkem, skupinová výuka
Hodnotící metody	Průběžná evaluace, zpětná vazba, práce studentů při hodině

Tabulka 7 Časové rozvržení Modelové lekce 2

čas (min)	činnost
10	Uvedení žáků do problematiky dvou nástrojů
5	Vlastnost tónu (barva)
8	Didgeridoo (aliquotní tóny)
2	Aktivita (věčný dech)
5	Video Fagot z pořadu Filharmonici na ulici
2	Shrnutí poznatků
5	Aktivita (křížovka)
8	Rozezpívání, Zpěv písně

Komentáře k aktivitám:

Modelová lekce je vystavěna tak, aby žáci skrze didgeridoo a fagot získali vědomosti o jedné z vlastností tónů – barvě. Vzhledem k tematice je vhodné tuto hodinu zařadit do tematického celku vlastností tónů. Studenti se pomocí nabízených přídavných jmen naučí zvuk obou nástrojů rozlišit a jejich zvukové vlastnosti charakterizovat.

Oba nástroje jsou si zvukově podobné, oba hrají temně, podobnosti nalezneme i ve způsobu tvoření tónu a s tím související technikou dechu. Didgeridoo je známé pro své meditativní účinky při jeho poslechu²²², provozováním hry na něj se tento účinek ještě násobí²²³. Žákům se zde předkládá text, jenž popisuje působení dlouhodobého efektu hraní a cirkulačního dechu na psychiku člověka.²²⁴ Je to vhodné téma do průřezových témat, neboť nabízí náměty k individuální psychické hygieně – k léčivému účinku poslechu. Dále je také možné jej nabídnout v projektových dnech školy, v tomto případě by se hodil projekt Austrálie, viz stručná charakteristika průřezového tématu *Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech: ...*“ chápání kulturních souvislostí při respektování svébytnosti národních a regionálních kultur a jejich přínosu ke světové kultuře. Ozřejmuje význam kulturního a historického dědictví jako zdroje poznání a přispívá k emocionální zainteresovanosti na jeho uchování a záchraně.“²²⁵

Existuje několik technik, jak se naučit cirkulačnímu dechu. Zájemci z řad žáků si tak mohou některý z postupů vyzkoušet, např. dle návodu z knihy *Hudba jinak*²²⁶:

1. Nafoukněte tváře tak, aby v nich byl mírný tlak, a chvíli dýchejte nosem.
2. Stále udržujte mírný tlak v puse a hluboce vydechněte nosem.
3. Udržujte tlak vzduchu v ústech, nadechněte se nosem a pomocí tváří zároveň jemně vytlačujte vzduch z pusy (zní prrt).
 - Můžete si představit, že máte v ústech vodu, nebo si zkuste skutečnou vodu do úst vzít a při nadechování nosem ji někam vyprsknete (někam, kde to nikomu nebude vadit).

V další části hodiny jsou žáci seznámeni s fagotem za použití videa – *Filharmonici na ulici*, který je dostupný z ivysílání České televize. Pro potřebu primárního poznání fagotu je vhodné použít prvních 5 minut²²⁷ tohoto videa z celkové délky 14 minut. K modelové lekci 2 je přiložen pracovní list (viz Příloha 7, s. X), na který si žáci vypisují získané znalosti. Pedagog nejprve otázky se žáky probere, aby se ujistil, že vědí, co mají doplňovat, a poté s nimi zhlédne uvedenou část videa. Po jeho skončení žáci konfrontují

²²² zvuk je bohatý na alikvotní tóny, tedy na celé spektrum znějících tónů, jež určují charakteristickou barvu nástroje

²²³ MAREK. *Tajné dějiny hudby: zvuk a ticho jako stav vědomí*. c2000, s. 33.

²²⁴ Tamtéž, s. 33.

²²⁵ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. 2016. s. 131.

²²⁶ MAREK. *Hudba jinak*. c2003, s. 96 - 97.

²²⁷ Stavba nástroje, poslech hry fagotového kvarteta, způsob hry na fagot + zajímavosti, které lze s fagotem zkusit.

své odpovědi ve dvojicích, pokud zjistí nějaké nesrovnalosti, je možné se dotázat na vyjasnění učitele.

Na závěr lekce je přiložena jednoduchá křížovka pro zopakování si nabytých znalostí s počtem pěti otázek (viz Příloha 7, s. X).

4.2.3 REALIZACE MODELOVÝCH LEKCÍ

Obě modelové lekce byly realizovány v hodinách HV na 21. základní škole Plzeň, a to ve dvou třídách. Výuková jednotka zaměřená na představení dřevěných dechových nástrojů proběhla v 7. třídě v rámci tematického celku – Hudební nástroje, který třída postupně probírá²²⁸. Druhá modelová lekce²²⁹, zacílená na barvu v hudbě, ve které se využívá jednoho z aspektů hry na fagot, a to dechu, byla realizována v 8. třídě.

Časový plán obou výukových jednotek činil 2 výukové hodiny po 45 minutách. Na základě předchozí komunikace s učitelem byla každá lekce realizována se stejným tématem v obou uvedených třídách jednou.

Výuka obou lekcí hudební výchovy, v jejímž ústředí stály dřevěné dechové nástroje se zaměřením na fagot, se uskutečnila v učebně, která není primárně určena pro hudební výchovu. Vybavení pro potřeby HV je zde pouze základní: kytara, zobcová flétna a Orffovy nástroje. Velice cennou součástí učebny je však počítač a projektor s interaktivní tabulí a reproduktory.

První lekce se zúčastnila celá třída s počtem 20 žáků, ve druhé jich bylo přítomno 24.

4.2.4 ZHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ PRÁCE

Obě modelové lekce byly realizovány bez větších problémů. Tyto třídy jsou známy tím, že pozornost žáků velice rychle upadá.²³⁰ V první hodině proto byla v průběhu lekce kreativně zkrácena délka promítaného videa o Pétovi a vlkovi na nejpodstatnější uvedení nástrojů a zbylý příběh byl promítnut tak, aby hlavní linie děje příběhu nebyla porušena (cca 20 min.) a žáci měli rovněž dostatek času pro vyplnění pracovního listu (cca 2 min.). V obou třídách se objevili jedinci, kteří na pracovním listu nepracovali, avšak po upozornění na tento nedostatek v průběhu promítání se ihned zapojili a list vyplnili. Tato lekce jinak proběhla v souladu s přípravou tak, jak byla vytvořena. Před zhlédnutím

²²⁸ 10. 4. 2018, 5. vyučovací hodina

²²⁹ 11. 4. 2018, 6. vyučovací hodina

²³⁰ Rozhovor s Mgr. Ladislavem Grigarem, 3. 4. 2018, 14:00.

videa byli žáci vyzváni, aby využili svých **předešlých znalostí** a odpověděli na otázku, jaké **dřevěné dechové nástroje** znají a dále, jak by charakterizovali jejich zvuk (zda je vysoký, nízký, temný, světlý, atd.). Dále byly zadány instrukce k vyplnění **pracovního listu** v průběhu sledování hudebního filmu **Pět'a a vlk** (ivysílání ČT). Jak již bylo zmíněno po úvodním představení nástrojů, jež se v pohádce objevují v souvislosti s jednotlivými postavami příběhu, začínala koncentrace žáků ubývat, a tak pedagog přehrál jen nejdůležitější části.

Následující motivační **Báseň o fagotu** splnila učitelův záměr. Žákům se líbila a některé i rozesmála. Po dotazu, zda délka nástroje ovlivňuje jeho zvuk, byli žáci schopni dojít k závěru, že délka zvuk opravdu ovlivňuje. Bylo milým překvapením, jak na toto téma pozitivně reagovali. Video **Filharmonici na ulici – fagot** je velice zaujalo. Všichni, i ti, kteří předtím dávali pozor z donucení, sledovali pořad se zaujetím. Do **pracovního listu** doplňovali názvy částí fagotu, které ve videu zajímavě uvedli v tzv. laboratoři. V části pracovního listu, která je věnována pro poznámky, se několikrát objevila informace o tom, že se fagot vyrábí z javorového dřeva, a jednou i poznámka o počtu jeho částí.

Po skončení promítání se ve třídě zvýšil zájem žáků o předložené téma. Žáci se dožadovali odpovědi např. na otázky: „*Kolik nástroj stojí?*“, prezentovaný nástroj chtěli vidět: „*Ukážete nám ten nástroj?*“. Vzhledem k zaujetí třídy bylo namístě navázat na téma podáním dalších informací o **fagotu**: např. o jeho váze a životnosti strojeku, díky kterému nástroj zní.

Na závěr byly zopakovány veškeré nové poznatky hodiny formou diskuze pedagoga s žáky, a tím se provedla závěrečná zpětná vazba.

Druhou modelovou lekcí provázela rovněž celkem pozitivní atmosféra. Pozornost žáků však byla menší. (pozn. To se však dalo očekávat vzhledem k poslední šesté vyučovací hodině 8. třídy.)

Úvodní aktivita s **poznáváním nástrojů** na základě předchozích znalostí žáků proběhla dle očekávání. Po poslechu první ukázky hry didgeridoo²³¹ si nebyl nikdo ze žáků jistý, jaký nástroj je představován. Učitel tak použil metodu kladení návodných dotazů k jeho postupnému odhalení, např.: „Jak si představujete, že nástroj vypadá?“, „Rozeznívá se brnkáním nebo dechem?“, „Našli bychom ho v klasickém symfonickém orchestru?“.

²³¹ Spirit of Meditation - Native Didgeridoo. In: *Youtube* [online]. 2012-04-15 [cit. 2018-04-11]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=QzMsoz4XIkM>

Někteří žáci se snažili být vtipní a vymýšleli i různé nevhodné odpovědi. Didgeridoo žáci neznali, jen jedna dívka se zmínila, že nástroj poznává, ale neví, jak se jmenuje. Reakce na poslechovou ukázkou hry fagotu byla podobná jako u didgeridoo. Po položení několika návodných otázek pedagogem došli žáci k závěru, že nástroj je možné najít v orchestru a je nejspíše veliký.

Spojitosť těchto nástrojů studenti zaznamenali v tom, že jsou oba hluboce znějící. Přes pomocné otázky pedagoga bylo opět docíleno odpovědi, že v hudbě nám k rozlišení jednotlivých hudebních nástrojů od sebe napomáhá zejména barva jejich zvuku.

V aktivitě **čtení o účincích didgeridoo a alikvotních tónech** pracovali žáci ve skupinách. Tento záměr se neukázal v tomto případě jako vhodný. Pozornost žáků se při kooperativní formě výuky snížila. Spojení žáků do skupin pro ně vyvolalo pocit volné zábavy. Lze usoudit, že žáci na tuto metodu výuky nejsou zvyklí a neumějí takto pracovat. Bylo pro ně nepříjemné i číst nakopírovaný text nahlas. O další aktivitu spojenou s nácvikem „**věčného**“ **dechu** nebyl nejdříve zájem. Důvodem byl dle učitelova názoru strach. Avšak nakonec při vysvětlování této techniky se několik jedinců přidalo a první fáze nácviku tohoto dechu si vyzkoušeli. Tento aktivizační úkol splnil částečně očekávání učitele.

Po této aktivitě bylo zařazeno promítání prvních 5 minut z pořadu **Filharmonici na ulici – fagot**. Před samotným zhlédnutím videa dostali žáci pracovní list s úkoly, poté bylo přečteno zadání, aby bylo jasné, co je potřeba v průběhu videa doplňovat. Pořad měl opět úspěch. Po zastavení promítání měli žáci možnost si získané **informace** mezi sebou zkontrolovat, dále byla provedena **oprava** plnění zadaných úkolů frontální metodou. Ve většině případů měli žáci výsledky správně (viz Příloha 8, XII). V závěru této aktivity žáci uváděli překvapivě podobnost fagotu a didgeridoo na základě tvaru nástroje. K tomu lze konstatovat, že mají pravdu, neboť oba dva jsou dlouhé, jen fagot má rouru zahnutou v tzv. koleni. Další souvislost tu může být, protože předchůdce fagotu byla také dlouhá roura, která se pro usnadnění hry zahнула. Dále se určily rozdíly, které tyto nástroje odlišují.

Do závěru celé lekce byla zahrnuta souhrnná **křížovka** (viz Příloha 7, s. XI), v níž žáci vyplňovali otázky vedoucí k nejdůležitějším poznatkům z této lekce. Každý žák pracoval samostatně a po domluvě s jejich kmenovým vyučujícím byla tato křížovka oznámkována

a zařazena do ohodnocení jako práce v hodině. Splněním tohoto úkolu získal pedagog i žáci zpětnou vazbu o funkčnosti právě odučené modelové lekce.

V posledních 8 minutách byly žáci rozezpíváni na jednoduchém hlasovém cvičení, vzali si zpěvník a za doprovodu kytary zazpívali píseň Valčíček.

Celkově lze konstatovat, že bylo dosaženo stanovených cílů, které byly v přípravách těchto lekcí plánovány. Lekce představovaly fagot ve dvou způsobech uchopení výuky. **Fagot** v rámci výuky o dřevěných dechových nástrojích a **fagot** v rámci výuky o vlastnostech tónu společně s poučením o technice dechu. Skrze aktivity měli žáci možnost poznat tento neobvyklý nástroj velmi zajímavým způsobem, a to v hudebním pořadu Filharmonici na ulici.

Lekce obsahovaly aktivity, ve kterých si žáci osvojovali teoretické poznatky na základě předkládaného hudebního materiálu. Vyzkoušeli si i praktickou činnost podle návodu, jak nacvičit „věčný“ dech. Během lekce žáci pracovali ve většině případů se zaujetím, z odezvy v závěru hodiny lze konstatovat, že je modelové lekce bavily a že je zároveň obohatily o nové poznatky.

ZÁVĚR

Diplomová práce je zaměřena na využití fagotu v hodinách hudební výchovy. Toto téma nebylo dosud zatím zpracováno, proto bylo nutno fagot představit celkově. Byly zde zahrnuty osobní zkušenosti z několikaletého zájmu o fagot v návaznosti na bakalářskou práci *Fagot na Konzervatoři v Plzni* a další cenné informace z diplomových prací zabývajících se právě fagotovou problematikou. Dalším zdrojem této diplomové práce jsou publikace zaměřené na hudební nástroje. Poměrně velkou část použité literatury zahrnují učebnicové materiály, které sloužily jako podklad k tvorbě modelových lekcí, jež jsou v závěru této práce předkládány. Dalším důležitým zdrojem byly také národní dokumenty (RVP ZV a RVP G). Celá práce je rozdělena do čtyř kapitol, sestavených s respektem k cílům stanoveným v úvodu práce.

První část poskytuje informace o fagotu, o jeho stavbě a přináší pohled na historický vývoj tohoto nástroje od jeho předchůdců až po současnost. Pozornost se zaměřuje na teorie vzniku nástroje a možné prototypy fagotu, také na jeho postupný vývoj s ohledem na konstrukční změny v průběhu staletí. O dnešní podobu nástroje se mimo jiné zasloužili Carl Almenræder a Johann Adam Heckel (Jimi založená firma Heckel je dodnes fungující a patří k nejlepším ve výrobě fagotů).

Pozornost je stručně věnována vybraným metodickým aspektům hry na fagot v druhé části této práce. Jsou to správný postoj při hře, postavení prstů, tvorba nátisku, dýchání do nástroje a tvoření tónu. Základy správného dechu je vhodné použít např. v hodinách HV pro přípravu na pěvecký výkon. Je známo, že by se měl používat tzv. kombinovaný dech, který využívá jak hrudního, tak i břišního typu dýchání.

Kapitola třetí představuje průzkum učebnic HV pro druhý stupeň základních škol a pro střední školy – Hudební výchova 6.–9. ročník od A. Charalambidise, J. Pilky, Z Císaře, Hudební výchova 6.–9. ročník od J. Mihuleho a J. Střeláka, Hudební výchova od J. Koláře a I. Štíbrové, Hudební výchova od L. Rohlíkové a J. Šedivého, My pozor dáme a nejen posloucháme od J. Herdena a Hudební výchova pro gymnázia od A. Charalambidise a kol. Sleduje především způsob práce s učebním materiálem, který se dotýká tématu fagot. Ten se nejvíce objevuje v prvních dvou ročnících na druhém stupni pod výčtem hudebních nástrojů a také v souvislosti s poslechovými skladbami. Dále je uveden i seznam kontextů, kde fagot můžeme v učebnicích najít.

Významnou část práce představuje závěrečná kapitola, která zpracovává získané poznatky a zúročuje je ve vytvořených modelových lekcích s využitím činností spojených s tématem fagotu. Nejdříve se zde vyhledává prostor pro jeho využití ve výuce HV na druhém stupni základních škol, nebo gymnáziích v dokumentech rámcově vzdělávacího programu. Přímá zmínka o fagotu se v těchto dokumentech nenachází. Avšak možnost uplatnění činností spojených s tímto nástrojem lze včlenit např. do očekávaného výstupu spojeného s poslechem. Autorské modelové lekce právě využívají poslechové složky za účelem seznámení s fagotem. Hudební aktivity byly vytvořeny tak, aby došlo k zájmu žáků o méně známý nástroj. V závěru této kapitoly je zařazeno zhodnocení realizace modelových lekcí.

Modelové lekce přinášejí alternativy práce s tématem fagot v hodinách HV, dále názorně ukazují, že je možné tento nástroj představit zajímavým způsobem.

Domnívám se, že tato diplomová práce může být cenným přínosem informací budoucím i současným učitelům hudební výchovy.

CIZOJAZYČNÉ RESUMÉ

The title of this Diploma thesis is *Bassoon in Music Teaching at Upper Primary School and Grammar School*. The main objective of this work was to create model lessons which contain introductions of a bassoon in their lesson plans and its implementation in teaching music at upper primary school.

The bassoon is a musical instrument that has gone through an extensive historical development. During several centuries it has changed its look and quality of its tone. The issue of this work is mostly unexplored.

The First section of the thesis describes the parts of the bassoon nowadays and the historical development of this instrument is presented from its forerunners to the present form. Then methods – how to play this instrument well – are briefly outlined.

The Research has got several parts. The First necessary step was to explore textbooks of music for upper primary school and grammar school in order to find the references to a bassoon and the level of awareness they offer. Another step was to search the theme bassoon in the school document–curriculum.

The result is that a bassoon is not mentioned in it. Nevertheless it can be incorporate in other main themes of music teaching. These previous chapters meet intern targets for the creation of the model lessons.

The main music materials used for the lesson plans are bassoon recordings and an internet television show made by a Czech Television Online channel. The model lessons offer possibilities how to teach about a bassoon attractively and show how it can be used as a tool for other teaching themes.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Použitá literatura

BÄR, Frank P. *Hudební nástroje*. Plzeň: Fraus, c2006, 48 s. Co-jak-proč. ISBN 80-723-8472-4.

BLAŽKOVÁ, Olga a Yvona LIŠKOVÁ. *Metodika výuky hudební výchovy na 2. stupni základních škol a středních školách z pohledu pedagogické praxe - náměty pro začínající učitele*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2010, 91 s. ISBN 978-80-7368-893-6.

FAJFRLÍKOVÁ, Marie. *Klavír ve výuce hudební výchovy na 2. stupni základních škol*. Plzeň, 2015. Diplomová práce. Západočeská univerzita. Vedoucí práce PhDr. Štěpánka Lišková, Ph.D.

HERDEN, Jaroslav. *Hudba jako řeč: o poslechu ve škole i doma: metodické poznámky k učebnicím 1. My pozor dáme a posloucháme, 2. My pozor dáme a (nejen) posloucháme*. Praha: Scientia, 1998, 89 s. ISBN 80-718-3126-3.

HERDEN, Jaroslav. *My pozor dáme a nejen posloucháme: posloucháme hudbu se žáky 2. stupně ZŠ a nižších ročníků osmiletých gymnázií*. Praha: Scientia, pedagogické nakladatelství, 1997, 210 s. Učebnice pro základní školy (Scientia). ISBN 80-718-3087-9.

HYBLER, Martin. *Dechové nástroje moderního symfonického orchestru: (se zřetelem k jejich novým technickým možnostem)*. Praha: Triga pro Akademii múzických umění v Praze, 2008, 143 s. ISBN 978-80-904266-6-5.

CHARALAMBIDIS, Alexandros a Dalibor MATOŠKA. *Metodická příručka k učebnici Hudební výchova pro 6. ročník základní školy*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2000, 60 s. ISBN 80-723-5114-1.

CHARALAMBIDIS, Alexandros a Dalibor MATOŠKA. *Metodická příručka k učebnici Hudební výchova pro 7. ročník základní školy*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2000, 61 s. ISBN 80-723-5112-5.

CHARALAMBIDIS, Alexandros a Dalibor MATOŠKA. *Metodická příručka k učebnici Hudební výchova pro 8. ročník základní školy*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1999, 70 s. ISBN 80-723-5107-9.

CHARALAMBIDIS, Alexandros a Dalibor MATOŠKA. *Metodická příručka k učebnici Hudební výchova pro 9. ročník základní školy*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1999, 70 s. ISBN 80-723-5066-8.

CHARALAMBIDIS, Alexandros. *Hudební výchova pro 6. ročník základní školy*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1998, 126 s. ISBN 80-723-5052-8.

CHARALAMBIDIS, Alexandros, Jiří PILKA a Zbyněk CÍSAŘ. *Hudební výchova pro 7. ročník základní školy*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1998, 152 s. ISBN 80-723-5048-X.

CHARALAMBIDIS, Alexandros, Jiří PILKA a Zbyněk CÍSAŘ. *Hudební výchova pro 8. ročník základní školy*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1998, 151 s. ISBN 80-723-5041-2.

CHARALAMBIDIS, Alexandros, Jiří PILKA a Zbyněk CÍSAŘ. *Hudební výchova pro 9. ročník základní školy*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1998, 126 s. ISBN 80-723-5012-9.

CHARALAMBIDIS, Alexandros, Zbyněk CÍSAŘ a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova 1 pro gymnázia*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2003, 168 s. ISBN 80-723-5211-3.

CHARALAMBIDIS, Alexandros. *Hudební výchova 2 pro gymnázia*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 2003, 191 s. Učební osnovy pro gymnázia. ISBN 80-7235-219-9.

CHARALAMBIDIS. *Hudební výchova pro gymnázia 2*. Praha: SPN, 2003. ISBN 80-7235-219-9.

JÁNSKÝ, Petr. *Já, písnička: zpěvník pro žáky základních škol. 2.*, přeprac. vyd. Cheb: Music Cheb, 1995, 172 s. ISBN 80-859-2502-8.

KARNETOVÁ, Helena. *Hudební nástroje v souvislostech*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008, 150 s. ISBN 978-80-7041-250-3.

KOLÁŘ, Jiří a Ivana ŠTÍBROVÁ. *Hudební výchova pro 6. ročník základní školy: Hudební dílna II*. 1. vydání. Úvaly: Jinan, 1997, 111 s.

KORDOVÁ, Jana. *Dvouplátkové dechové nástroje, jejich historie a metodika hry na hoboj*. České Budějovice, 2014. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích.

KOSTELECKÝ, Martin. *Základní aspekty hry na fagot pod zorným úhlem předních českých fagotistů*. Brno, 2012. Diplomová práce. Janáčkova akademie múzických umění v Brně. Vedoucí práce odb. as. MgA. Jaroslav Kubita.

KREJČÍ, Kateřina. *Fagot ve francouzské hudbě první poloviny 20. století*. Brno, 2011. Bakalářská práce. Masarykova univerzita.

KULHÁNKOVÁ, Eva. *Hudebně pohybová výchova: metodická příručka pro hudební výchovu ve škole*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007, 135 s. ISBN 978-80-7367-274-4.

KURFÜRST, Pavel. *Hudební nástroje*. Vyd. 1. Praha: Togga, 2004, 1168 s. ISBN 80-902-9121-X.

LISÁ, Dagmar. *Hudební nauka pro malé i větší muzikanty a kapitoly z dějin hudby: [učebnice pro základní školy]*. Praha: Editio Supraphon, 1998, 93 s. ISBN 80-705-8469-6.

LIŠKOVÁ, Štěpánka. *Prvky hudby subsaharské Afriky (HSA) a indické klasické hudby (IKH) v integrativní experimentální výuce hudební výchovy na vyšším gymnáziu*. Ústí nad Labem, 2010. Disertační práce. Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, Fakulta pedagogická, Katedra hudební výchovy. Vedoucí práce Prof. PhDr. Josef Říha.

MACHALOVÁ, Monika. *Názvy dechových hudebních nástrojů v češtině*. Brno, 2015. Diplomová práce. Masarykova univerzita.

MAREK, Vlastimil. *Hudba jinak*. Praha: Eminent, c2003, 178 s. ISBN 80-728-1125-8.

MAREK, Vlastimil. *Tajné dějiny hudby: zvuk a ticho jako stav vědomí*. Praha: Eminent, c2000, 214 s. ISBN 80-728-1037-5.

MIHULE, Jaroslav. *Hudební výchova 6 pro 6. ročník základní školy: [učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola]*. Praha: Fortuna, 1997, 238 s. ISBN 80-716-8390-6.

MIHULE, Jaroslav, Miroslav STŘELÁK a Pavel JURKOVIČ. *Hudební výchova 7 pro sedmý ročník základní školy*. 3., upr. vyd., 1. vyd. ve Fortuně. Praha: Fortuna, 1996, 238 s. ISBN 80-716-8305-1.

MIHULE, Jaroslav, Petr MAŠLÁŇ a Ivan POLEDŇÁK. *Hudební výchova pro 8. ročník základní (občanské) školy*. Praha: Fortuna, 1994, 255 s. ISBN 80-716-8172-5.

MIHULE, Jaroslav, František MOURYC a Petr MAŠLÁŇ. *Hudební výchova pro 9. ročník základní školy a pro víceletá gymnázia*. Praha: Fortuna, 1997, 261 s. ISBN 80-716-8500-3.

MODR, Antonín. *Hudební nástroje*. 9. vyd., (V Editio Bärenreiter Praha 1.). Praha: Editio Bärenreiter Pra-ha, 2002, 283 s., ISBN 80-863-8512-4, s. 95.

NEJEZCHLEBOVÁ, Mária Michaela. *Fagot na Konzervatoři v Plzni*. Plzeň, 2015. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni. Dostupné z: https://otik.uk.zcu.cz/bitstream/11025/19744/1/Bakalarska%20prace_Maria%20Michaela%20Nejezchlebova.pdf.

OLING, Bert a Heinz WALLISCH. *Encyklopedie hudebních nástrojů*. Čestlice: Rebo, 2004, 288 s. ISBN 80-723-4289-4.

PROCHÁZKA, Vít. *Výuka fagotové hry na základních uměleckých školách*. Brno, 2015. Diplomová práce. Janáčkova akademie múzických umění v Brně. Vedoucí práce doc. Mgr. Roman Novozámský.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání: (se změnami provedenými k 1. 9. 2016). Stařeč: Infra, 2016. ISBN 80-866-6624-7.

Rozdělení fagotu, ilustrace fagotu, In: FUČÍK, Ladislav a Leoš FALTUS. Hudební nástroje a instrumentální soubory. Vydání první. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., Praha 1, 1981, s. 35.

ŘÍMSKÝ, Štěpán. *Metodika hry na fagot na ZUŠ*. Brno, 2011. Bakalářská práce. Janáčkova akademie múzických umění v Brně. Vedoucí práce Doc. Mgr. Roman Novozámský.

ŠEBESTA, Róbert. *Renesančné hudobné nástroje I.: Dychové nástroje*. Bratislava: Vysoká škola múzických umení v Bratislave, 2014, 92 s. ISBN 978-80-89439-56-0.

ŠEDIVÝ, Jakub a Lucie ROHLÍKOVÁ. *Hudební výchova: učebnice pro 6. – 7. ročník základních škol a odpovídající ročníky víceletých gymnázií*. Plzeň: Fraus, 2013, 88 s. ISBN 978-807-2389-018.

Teaching woodwinds. New York: Bureau of General Education Curriculum Development Albany, 1976, 149 s.

VÁŇOVÁ, H., SKOPAL, J. *Metodologie a logika výzkumu v hudební pedagogice*. Praha: Karolinum, 2002. 196 stran. ISBN 80-246-0435-3.

ZERKLE, Zaner. *Origin and development of the bassoon*. Ohio State University, 1942, 84 s. A Thesis Presented for the Degree Master of Art. Ohio State University.

Prameny

Rozhovor s Mgr. Ladislavem Grigarem, 3. 4. 2018, 14:00.

SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

- A Brief History of the Bassoon. *Reverb* [online]. [cit. 2018-04-11]. Dostupné z: <https://reverb.com/news/a-brief-history-of-the-bassoon>.
- Adam Mišík. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001 [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Adam_Mi%C5%A1%C3%ADk.
- Bránice. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2018-04-13]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Br%C3%A1nice>.
- Dulcian. In: *The History and Evolution of the Bassoon* [online]. 2018 [cit. 2018-04-10]. Dostupné z: <https://reverb.com/news/a-brief-history-of-the-bassoon>.
- Fagot. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001 [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Fagot#/media/File:FoxBassoon.jpg>.
- Filharmonici na ulici: Fagot. *Česká televize* [online]. Praha: Česká televize, 1996 [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10653249908-filharmonici-na-ulici/413234100061003>.
- Hoboj. In: Hra na hoboj. In: ZUŠ Přerov [online]. Přerov [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: http://www.mvweisenbach.de/instrumente/bilder_instrumente/oboe.jpg.
- Hudební pohádka S. Prokofjeva Péťa a vlk aneb Už známe hudební nástroje* [online]. In: Praha: Pedak – Studentský web PedF UK, 2016 [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: <http://pedak.cz/2016/04/hudebni-pohadka-s-prokofjeva-peta-a-vlk-aneb-uz-zname-hudebni-nastroje/>.
- KAPPEY, J: A. *Short History Of Military Music: A History of Wind-Instrumental Band* [online]. 1894, s. 34. [cit. 2018-04-08]. Dostupné z: <https://archive.org/details/militarymusichis00kapp>.
- Klarinet. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001 [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/91/Clarinets_german.jpg.
- MCPHERSON, Angus a Carolyn PHILPOTT. *Circular breathing: Expanding Musical Possibilities for Flute Players*. *Journal of Music Research Online* [online]. 2016, 2016(7), 11 [cit. 2018-04-14]. Dostupné z: <http://www.jmro.org.au/index.php/mca2/article/view/163/49>.
- Michaela Špačková. In: *Mekstisnov* [online]. Tišňov: Městské kulturní středisko Tišňov, 2016 [cit. 2018-04-15].

-
- Příčná flétna. In: Hudební nástroje. In: Eschovka [online]. Praha [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: <https://eschovka.cz/product/?pid=543>.
- Rámcový vzdělávací program pro gymnázia* [online]. In: Praha: MŠMT, 2016, 104 s. [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/159>.
- Rozsah fagotu. In: Vienna Symphonic Library. *Bassoon, Range* [online]. Dostupné z: <https://www.vsl.co.at/en/Bassoon/Range>.
- Sergej Prokofjev / Péťa a vlk*. Webnode. 2009 [online]. [cit. 2018-04-16]. Dostupné z: <https://jan-k-celis.webnode.cz/news/sergej-prokofjev-peta-a-vlk/>.
- Spirit of Meditation - Native Didgeridoo. In: *Youtube* [online]. 2012-04-15 [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=QzMsoz4XIkM>.
- ŠEDIVÝ, Jakub a Lucie ROHLÍKOVÁ. *Hudební výchova 6–7 i-učebnice* [online]. 2018 [cit. 2015-03-14]. Dostupné z: <https://flexibooks.cz/hudebni-vychova-6-a-7/d-72173/#.Wq6HXqjwY3B>.
- ŠEDIVÝ, Jakub a Lucie ROHLÍKOVÁ. *Hudební výchova 6–7 i-učebnice* [online]. 2018 [cit. 2015-03-14]. Dostupné z: <https://flexibooks.cz/hudebni-vychova-6-a-7/d-72173/#.Wq6HXqjwY3B>.
- ŠEDIVÝ, Jakub a Lucie ROHLÍKOVÁ. *Poslechové skladby k učebnici* [online]. 2018 [cit. 2015-03-14]. Dostupné z: <https://ucebnice.fraus.cz/catalog/cs/p5594.html> po přihlášení do www.ucebnice.fraus.cz.
- ŠEDIVÝ, Jakub a Lucie ROHLÍKOVÁ. *Zpěvník s instrumentálními doprovody* [online]. 2018 [cit. 2018-03-14]. Dostupné z: <https://flexibooks.cz/hudebni-vychova-67-zpevnik-s-instrumentalnimi-doprovody/d-71596/#.Wq6FRKjwY3A/>.
- ŠEDIVÝ, Jakub a Lucie ROHLÍKOVÁ. *Zpěvník s instrumentálními doprovody* [online]. 2018 [cit. 2018-03-14]. Dostupné z: <https://flexibooks.cz/hudebni-vychova-67-zpevnik-s-instrumentalnimi-doprovody/d-71596/#.Wq6FRKjwY3A/>.
- The Modern Day Bassoon. *The Modern Day Bassoon* [online]. [cit. 2018-03-03]. Dostupné z: <http://www.bassoonresource.org>.
- The History and Evolution of the Bassoon* [online]. Reverb. com, 2018 [cit. 2018-04-10]. Dostupné z: <https://reverb.com/news/a-brief-history-of-the-bassoon>.
- Turecký šalmaj a bomhart. In: *The History and Evolution of the Bassoon* [online]. 2018 [cit. 2018-04-10]. Dostupné z: <https://reverb.com/news/a-brief-history-of-the-bassoon>.
- Vienna Symphonic Library GmbH* [online]. 2002 [cit. 2018-04-19]. Dostupné z: <https://www.vsl.co.at/>.

Další zdroje

CHARALAMBIDIS, Alexandros. *Hudební výchova pro 6. ročník základní školy* [CD]. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 40-315-0618-X.

CHARALAMBIDIS, Alexandros. *Hudební výchova pro 7. ročník základní školy* [CD]. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 40-315-0411-X.

CHARALAMBIDIS, Alexandros. *Hudební výchova pro 8. ročník základní školy* [CD]. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 40-315-0295-8.

CHARALAMBIDIS, Alexandros. *Hudební výchova pro 9. ročník základní školy* [CD]. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 40-315-0398-9.

JENSEN, Dag. *Mozart, W. A.: Bassoon Concerto, K. 191 / Hummel, J.N.: Bassoon Concerto, Woo 23 / Jolivet, A.: Bassoon Concerto.* [CD] Königsdorf: Capriccio, 2011. C10579.

MOZART, Wolfgang Amadeus. *Figarova kavatina: z opery Figarova svatba* [zpěv a 2 flétny].

Nebojte se klasiky! Dřevěné dechové nástroje: aneb Kdo je dutý jako dřevo [CD]. Radioservis, 2017. ISSN 8590236093225.

SKABALÍKOVÁ, Eva. *Představujeme hudební nástroje*[CD.]České Budějovice: Bianka, c1999. 21851.

SEZNAM TABULEK

TABULKA 1 PŘEHLED NÁZVŮ PROTOTYPŮ FAGOTU	16
TABULKA 2 FAGOT V HISTORII A SOUČASNOSTI	19
TABULKA 3 MÍRA VÝSKYTU FAGOTU V UČEBNÍCÍCH HV	37
TABULKA 4 VÝUKOVÁ JEDNOTKA 1.....	41
TABULKA 5 ČASOVÉ ROZVRŽENÍ MODELOVÉ LEKCE 1	42
TABULKA 6 VÝUKOVÁ JEDNOTKA 2.....	45
TABULKA 7 ČASOVÉ ROZVRŽENÍ MODELOVÉ LEKCE 2	46
TABULKA 8 VÝUKOVÁ JEDNOTKA 3	XIII
TABULKA 9 ČASOVÉ ROZVRŽENÍ MODELOVÉ LEKCE 3	XIV
TABULKA 10 VÝUKOVÁ JEDNOTKA 4	XVIII
TABULKA 11 ČASOVÉ ROZVRŽENÍ MODELOVÉ LEKCE 4.....	XIX

SEZNAM OBRÁZKŮ

OBRÁZEK 1 ROZSAH FAGOTU.....	9
OBRÁZEK 2 TURECKÝ ŠALMAJ A BOMHART	15
OBRÁZEK 3 DULCIAN	17
OBRÁZEK 4 OČEKÁVANÉ VÝSTUPY	III
OBRÁZEK 5 OČEKÁVANÉ VÝSTUPY (PRODUKCE).....	IV
OBRÁZEK 6 OČEKÁVANÉ VÝSTUPY (REPRODUKCE).....	V
OBRÁZEK 7 ROZDĚLENÍ FAGOTU.....	VII
OBRÁZEK 8 ÚRYVEK TEXTU O DIDGERIDOO.....	XI
OBRÁZEK 9 VYPLNĚNÝ PRACOVNÍ LIST – PÉŤA A VLK, FAGOT	XII
OBRÁZEK 10 VYPLNĚNÝ PRACOVNÍ LIST – BARVA V HUDBĚ, FAGOT	XII
OBRÁZEK 11 PŘÍČNÁ FLÉTNA	XX
OBRÁZEK 14 FAGOT.....	XX
OBRÁZEK 12 KLARINET	XX
OBRÁZEK 13 HOBOJ	XX

PŘÍLOHY

PŘÍLOHA 1 REPERTOÁR (VÝBĚR)	I
PŘÍLOHA 2 OČEKÁVANÉ VÝSTUPY RVP ZV PRO 2. STUPEŇ	III
PŘÍLOHA 3 OČEKÁVANÉ VÝSTUPY RVP G	IV
PŘÍLOHA 4 PRACOVNÍ LIST – PĚŤA A VLK, FAGOT	VI
PŘÍLOHA 5 PREZENTACE – FAGOT (K MODELOVÉ LEKCI PĚŤA A VLK)	VIII
PŘÍLOHA 6 PRACOVNÍ LIST – BARVA V HUDBĚ, FAGOT	X
PŘÍLOHA 7 UKÁZKA VYPLNĚNÝCH PRACOVNÍCH LISTŮ	XII
PŘÍLOHA 8 MODELOVÁ LEKCE 3 – FAGOT V KONTEXTU S TÉMATEM SONÁTOVÉ FORMY.....	XIII
PŘÍLOHA 9 MODELOVÁ LEKCE 4 – FAGOT V KONTEXTU DŘEVĚNÝCH DECHOVÝCH NÁSTROJŮ	XVIII

Příloha 1 Repertoár (výběr)²³²

Orchestrální fagot

Reinhard Keiser	<i>Atalanta</i> (1698), <i>Octavia</i> (1705)
George Friedrich Händel	Oratoria
Johann Sebastian Bach	Kantáty, Sinfonia F dur
Carl Philipp Emanuel Bach	<i>Die Israeliten in der Wüste</i> (oratorium, 1769)
Joseph Haydn	Pozdní symfonie (2 fagoty)
Wolfgang Amadeus Mozart	<i>Symfonie Jupiter</i>
Ludwig van Beethoven	4. symfonie
Hector Berlioz	<i>La Damnation de Faust</i>
Giuseppe Verdi	<i>Don Carlo</i> , <i>Otello</i> , <i>Messa da Requiem</i>
Richard Wagner	<i>Der Ring des Nibelungen</i> (4 fagoty)
Petr Iljič Čajkovskij	4., 5., 6. symfonie (solo fagot v 6.)
Gustav Mahler	Symfonie (4 fagoty, kontrafagot)
Nicolai Rimsky-Korsakov	<i>Schéherazade</i> op. 35 (1888)
Igor Stravinsky	<i>Lesacre du printemps</i> (1913)
Maurice Ravel	<i>Boléro</i>
Dmitri Shostakovich	9. symfonie

Koncerty pro fagot a orchestr

Antonio Vivaldi	39 fagotových koncertů
Johann Baptist Vanhal	Koncert F dur pro 2 fagoty a orchestr
Wolfgang Amadeus Mozart	Fagotový koncert in B dur, K. 191/186e (1774) <i>Sinfonia concertante</i> in E dur (pro hoboj, klarinet, Hornu a fagot)
Joseph Haydn	<i>Sinfonia concertante</i> in b moll (pro hoboj, fagot, housle, a cello)
Carl Maria von Weber	Fagotový koncert F dur, op. 75 (1811) <i>Andante e Rondo</i> ungarese op. 35 (1816)
Richard Strauss	<i>Concertino</i> pro fagot a klarinet, op. 147 (1947)
Paul Hindemith	Dvojité koncert pro trumpetu a fagot
André Jolivet	Koncert pro fagot, smyčce, klavír, a harfu (1954)
Bruno Bartolozzi	<i>Concertazioni</i> pro fagot, smyčce, a perkuse (1963)
Sofia Gubaidulina	Fagotový koncert

Komorní hudba

Michel Corette	<i>Le Phénix</i> (4 fagoty a varhany nebo cembalo)
Johann E. Gaillard	Komorní hudba pro 24 fagotů a 4 kontrabasy (1745)
Wolfgang Amadeus Mozart	Sonáta B dur pro fagot a cello, K. 292

²³² Dostupné z: <https://www.vsl.co.at/en/Bassoon/Repertoire>

Komorní hudba

Ludwig van Beethoven	3 duety pro fagot a klarinet Sextet E dur pro 2 klarinety, horny a fagoty, op. 71 (1796)
Niccolò Paganini	Kus pro housle a fagot
Francois Devienne	3 kvartety op. 73 pro fagot a smyčcové trio, 1800
Camille Saint-Saëns	Sonáta
Mihail I. Glinka	<i>Trio Pathétique</i> d moll pro fagot, klarinet a klavír (1827)
Sergei Prokofiev	<i>Scherzo humoristique op. 12</i> pro 4 fagoty (1938)
Paul Hindemith	<i>Kleine Kammer musik</i> op. 24 pro flétnu, hoboje, klarinet, hornu a fagot (1922)
Jean Françaix	<i>7 imprompt</i> pro flétnu a fagot (1977) <i>Divertissement</i> pro fagot a smyčcový kvintet (1979)
Karlheinz Stockhausen	<i>Adieu</i> pro dřevěný dechový kvartet

Fagot s klavírem

Georg Philipp Telemann	Sonáta f moll (1728), Sonáta e moll
Johann Friedrich Fasch	Sonáta C dur
Camille Saint-Saëns	Sonáta G dur, op. 168 (1921)
Paul Hindemith	Sonáta (1938)
Henri Dutilleux	<i>Sarabande et Cortège</i> (1942)
Nikos Skalkottas	<i>Sonáta Conertante</i> op. 67 (1943)
Iván Erőd	<i>Sonáta Milanese</i> (1984)

Sólový fagot

Egon Wellesz	Suite op. 77 (1957)
Gordon Jacob	Partita (1971)
Wilson Osborne	<i>Rhapsody</i> (1958)
Werner Pirchner	<i>Mit Fa-Gottes Hilfe</i> (1989)

Příloha 2 Očekávané výstupy RVP ZV pro 2. stupeň²³³

Obrázek 4 Očekávané výstupy

2. stupeň

Očekávané výstupy	
žák	
<i>HV-9-1-01</i>	<i>využívá své individuální hudební schopnosti a dovednosti při hudebních aktivitách</i>
<i>HV-9-1-02</i>	<i>uplatňuje získané pěvecké dovednosti a návyky při zpěvu i při mluvním projevu v běžném životě; zpívá dle svých dispozic intonačně čistě a rytmicky přesně v jednohlase i vícehlase, dokáže ocenit kvalitní vokální projev druhého</i>
<i>HV-9-1-03</i>	<i>reprodukuje na základě svých individuálních hudebních schopností a dovedností různé motivy, témata i části skladeb, vytváří a volí jednoduché doprovody, provádí jednoduché hudební improvizace</i>
<i>HV-9-1-04</i>	<i>realizuje podle svých individuálních schopností a dovedností písně a skladby různých stylů a žánrů</i>
<i>HV-9-1-05</i>	<i>rozpozná některé z tanců různých stylových období, zvolí vhodný typ hudebně pohybových prvků k poslouchané hudbě a na základě individuálních hudebních schopností a pohybové vyspělosti předvede jednoduchou pohybovou vazbu</i>
<i>HV-9-1-06</i>	<i>orientuje se v proudu znějící hudby, vnímá užité hudebně výrazové prostředky a charakteristické sémantické prvky, chápe jejich význam v hudbě a na základě toho přistupuje k hudebnímu dílu jako k logicky utvářenému celku</i>
<i>HV-9-1-07</i>	<i>zařadí na základě individuálních schopností a získaných vědomostí slyšenou hudbu do stylového období a porovnává ji z hlediska její slohové a stylové příslušnosti s dalšími skladbami</i>
<i>HV-9-1-08</i>	<i>vyhledává souvislosti mezi hudbou a jinými druhy umění</i>
Minimální doporučená úroveň pro úpravy očekávaných výstupů v rámci podpůrných opatření:	
žák	
<i>HV-9-1-01p</i>	<i>doprovází písně pomocí ostinata</i>
<i>HV-9-1-02p, HV-9-1-03p</i>	<i>interpretuje vybrané lidové a umělé písně</i>
<i>HV-9-1-04p</i>	<i>rozeznává různé hudební žánry</i>
-	<i>pozorně vnímá znějící hudbu skladeb většího rozsahu</i>
-	<i>rozpozná vybrané hudební nástroje symfonického orchestru</i>
-	<i>uvede některá jména hudebních skladatelů a název některého z jejich děl</i>

²³³ RVP ZV, 2016. s. 84.

Příloha 3 Očekávané výstupy RVP G²³⁴

Obrázek 5 Očekávané výstupy (produkce)

5.6.1 Hudební obor

Vzdělávací obsah

PRODUKCE

Očekávané výstupy

žák

- ▶ využívá svůj individuální pěvecký potenciál při zpěvu, při mluvním projevu vede svůj hlas z něle a přirozeně, správně artikuluje, logicky člení větu (obsah sdělení), uplatňuje zásady hlasové hygieny v běžném životě
- ▶ využívá jednoduché a podle vybavení školy i složitější hudební nástroje (keyboardy, keyboardy ve spojení s počítačem) při individuálních či společných hudebních aktivitách a přiměřeně svým hudebním schopnostem a dovednostem používá hudební nástroje jako prostředek sdělování hudebních i nehudebních myšlenek a představ
- ▶ reaguje na hudbu pohybem, ztvárňuje ji úměrně svým hudebním schopnostem a pohybovým dispozicím; pohyb ve spojení s hudbou využívá k vyjádření vlastních představ a pocitů
- ▶ orientuje se v zápise jednoduchých, případně i složitějších vokálních, instrumentálních i vokálně-instrumentálních písní a skladeb; na základě svých individuálních hudebních schopností tyto skladby realizuje

Učivo

- **vokální činnosti** – kultivace pěveckého a hlasového projevu, intonační a rytmický výcvik, sólový a sborový zpěv, orientace v notovém (grafickém) zápise vokálních kompozic, improvizace jednoduché vokální kompozice (předvěti a závěti, perioda)
- **instrumentální činnosti** – hra a tvorba instrumentálních doprovodů (rytmicko-melodické doprovody, jednoduchá aranžmá), hra a tvorba jednoduchých instrumentálních kompozic (hudební věta, malá písňová forma, rondo), orientace v notovém a grafickém zápise instrumentálních kompozic, moderní hudební nástroje a počítač
- **hudebně pohybové činnosti** – pohyb hudby a gesto, pohybové etudy, tanec jako způsob komunikace

²³⁴ RVP G, 2016, s. 52 – 53.

Obrázek 6 Očekávané výstupy (reprodukce)

RECEPCE A REFLEXE

Očekávané výstupy

žák

- ▶ vyděluje podstatné hudební znaky z proudu znějící hudby, rozpoznává hudebně výrazové prostředky užití ve skladbě, uvědomuje si hudební formu díla a k dílu přistupuje jako k logicky utvářenému celku
- ▶ popíše a na vybraných hudebních dílech (částech hudebního díla) ukáže důležité znaky tvorby a interpretace, vysvětlí, v čem tkví originální a nezaměnitelný přínos skladatele a interpreta, možná poselství sdělovaná prostřednictvím hudby na základě svých schopností, znalostí i získaných zkušeností dešifruje a interpretuje
- ▶ interpretuje hudbu na základě vědomostí a individuálních hudebních schopností; vytváří vlastní soudy a preference, které dokáže v diskusi obhájit
- ▶ orientuje se ve vývoji hudebního umění; uvědomuje si rozdílnost hudebního myšlení v jednotlivých etapách, rozlišuje hudební slohy podle charakteristických hudebních znaků, na základě historických, společenských a kulturních kontextů popíše podmínky a okolnosti vzniku hudebního díla
- ▶ odliší hudbu podle jejího stylového zařazení, významu a funkce, rozpozná vhodnost či nevhodnost využití určité hudby v konkrétních situacích
- ▶ uvědomuje si roli hudebního průmyslu v současném světě; popíše možnosti využití hudby v „mimohudební“ oblasti a je schopen poukázat na příklady jejího zneužívání
- ▶ uvědomuje si rozdílnost přístupů jednotlivých lidí k hudbě a hudební tvorbě, vnímá hudbu jako způsob prezentace vlastních idejí a názorů i idejí, pocitů a názorů ostatních lidí a na základě toho je schopen se s hudbou ztotožnit, či ji odmítnout
- ▶ upozorní na ty znaky hudební tvorby, které s sebou nesou netoleranci, rasismus a xenofobii, a dokáže se od takové hudby distancovat

Učivo

- **hudba jako organizovaný zvuk** – hudební dílo – hudební objekt, hudebně výrazové prostředky, hudební forma, hudební znak, formální struktura a sémantika skladby
- **hudební nástroje, nové technologie v hudbě, záznam hudby, přímá a nepřímá komunikace hudby**
- **hudební styly a žánry, funkce hudby** – hudba a její využití v běžném životě, hudba jako kulturní statek a jako zboží, estetická a umělecká hodnota hudebního díla, hudební průmysl, hudba na objednávku a možnosti jejího zneužití
- **vznik a vývoj hudby** – hudba vokální a instrumentální, periodizace hudebního vývoje (hledisko obecně historické, kulturně historické, hudebně imanentní), charakteristické hudební znaky jednotlivých slohů, průniky, syntézy, hledání nových cest
- **hudební skladatel a interpret, interpretace v hudbě, umělecký provoz**
- **hudba jako způsob identifikace, sebeprezentace a druh generační výpovědi**
- **interpretace hudebního díla** – popis hudebního díla v rovině významu, výrazu a výstavby, zařazení díla do historického a sociálního kontextu, hudební dílo jako možné poselství, vlastní hodnocení

Příloha 4 Pracovní list – Pěť a vlk, fagot

1. část

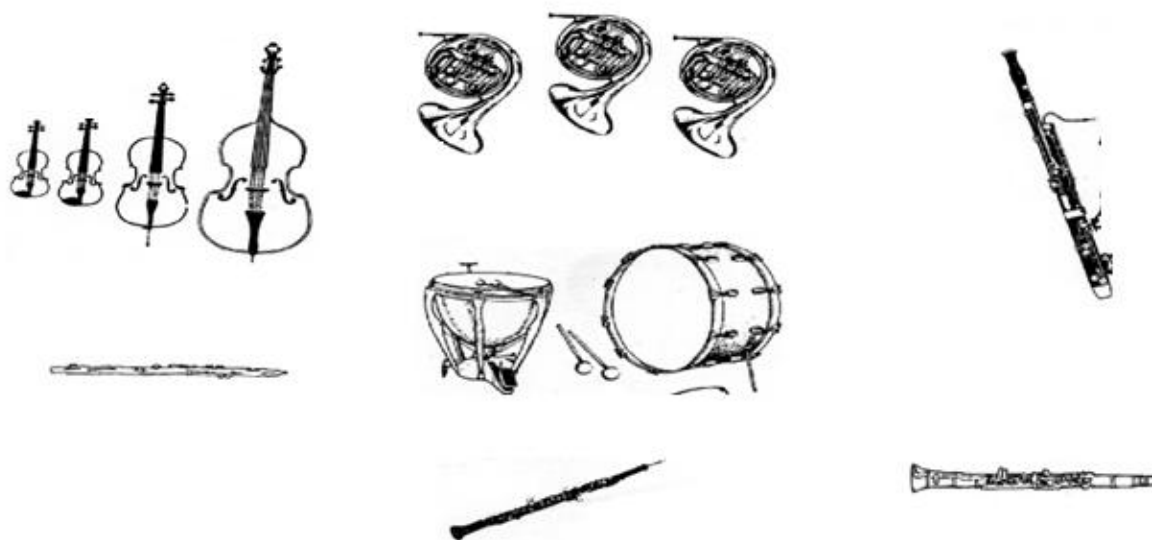
Dřevěné dechové nástroje

1. Jaké nástroje by mohly patřit do této hudební skupiny?

2. Jak asi tyto nástroje zní?

2. část

3. Přiřaď obrázky²³⁵ nástrojů k jejich názvům. Dále k nim zapiš postavy, jež v této ukázce představují.

smyčce

příčná flétna

hoboj

klarinet

fagot

tympány

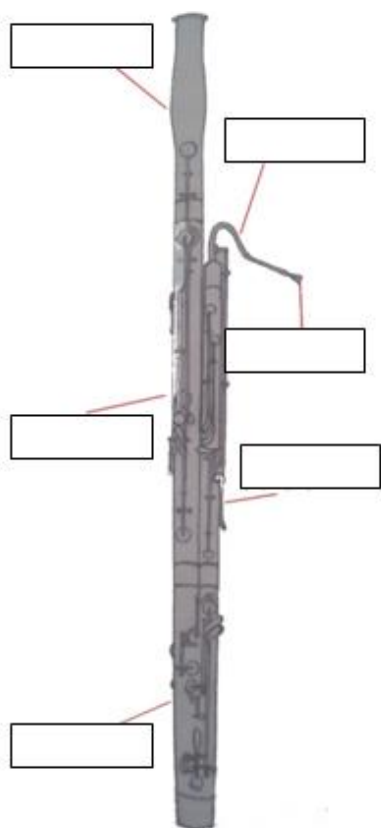
lesní rohy

²³⁵ Hudební pohádka S. Prokofjeva Pěť a vlk aneb Už známe hudební nástroje [online]. In: Praha: Pedak – Studentský web PedF UK, 2016 [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: <http://pedak.cz/2016/04/hudebni-pohadka-s-prokofjeva-peta-a-vlk-aneb-uz-zname-hudebni-nastroje/>.

4. Příběh.

Obrázek 7 Rozdělení fagotu

FAGOT²³⁶

Místo na poznámky:

²³⁶ viz Obrázek 7 Rozdělení fagotu, ilustrace fagotu, In: FUČÍK, Ladislav a Leoš FALTUS. *Hudební nástroje a instrumentální soubory*. Vydání první. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., Praha 1, 1981, s. 35.

Příloha 5 Prezentace – fagot (k modelové lekci Pět'a a vlk)

FAGOT

Mária M. Nejezchlebová

Ilja Hurník

Nevěřte těm darebům,
těm, co křičí z plných plic,
že umím jen
brum, brum, brum.

Mlčte, než se dožeru,
vždyť já umím stokrát víc,
stačím i na operu.

Učte se hrát na fagot.
Potom bude na vás krátký
i ten slavný Karel Gott.

Nástroj

- Název fagot pochází z italského „fagotto“, což znamená „svazek“, „otep“.
- Fagot patří k **největším nástrojům** mezi dřevěnými dechovými nástroji.
- Je to nástroj **dvouplátkový**.

ZVUK

- Říká se, že mu nejvíce sluší **krátké a rychlé tóny**.
- V nejnižších polohách je jeho tón **bručivý**, skladatelé hlubokými tóny fagotu vyjadřují něco **temného a tragického**. Naopak v krátce hraných melodiích (staccatu) zní **komicky**. Nejvyšší tóny mají **útlý zvuk**.
- Nejvíce se využívá v **dechových komorních souborech** – bývá zde nejhlubším nástrojem.

Obrázek

Fagot. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA):Wikimedia Foundation, 2001 [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Fagot#/media/File:FoxBassoon.jpg>

Zdroje

MARTÍNKOVÁ, Lada. Dechové nástroje dřevěné - fagot. In: *DUMY* [online]. 2012 [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: <http://dumy.cz/material/88637-dechove-nastroje-drevene-fagot>

NEJEZCHLEBOVÁ, Mária Michaela. *Fagot na Konzervatoři v Plzni*. Plzeň, 2015. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni.

Příloha 6 Pracovní list – Barva v hudbě, fagot²³⁷

1. Z jakého dřeva se vyrábí?

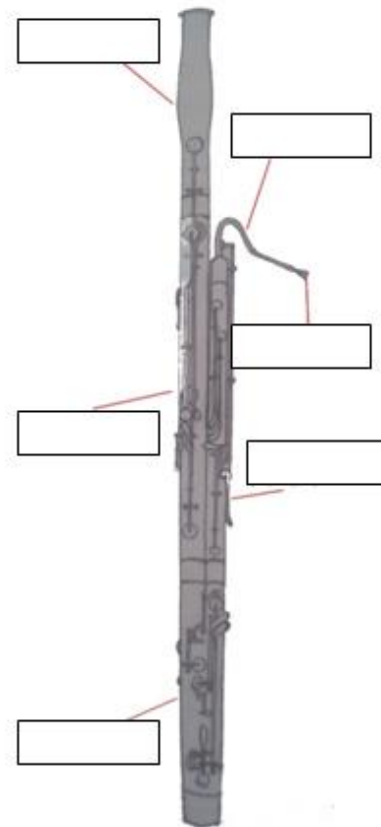
2. Z kolika částí se skládá?

3. Jak by byl dlouhý, kdyby se nástroj rozložil a narovnal?

4. Jakou píseň hraje fagotové kvarteto? Co znamená kvarteto?

5. Jak se nástroj rozezní? Co je k tomu potřeba?

6. Jakou zajímavost ses o fagotu dozvěděl/a?

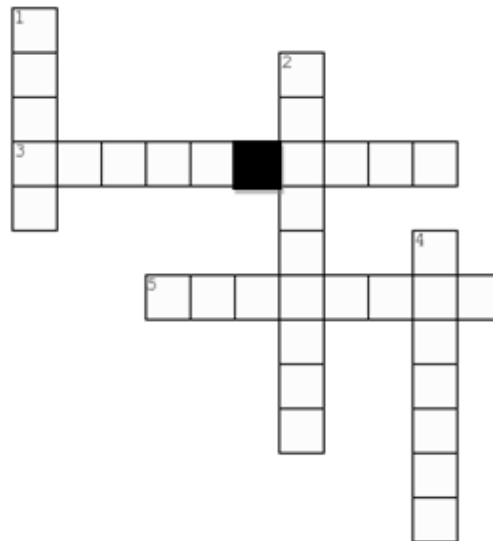

²³⁷ obrázek viz cit. 236

Name: _____

Křížovka

Doplň tabulku.

Rovnoběžně

3. Jak se nazývá technika, při které může hráč hrát nepřerušovaně?
5. Jak se nazývá soubor, ve kterém hrají čtyři?

Svisle

1. Jaká vlastnost nám pomáhá rozeznat nástroje?
2. Australský dechový nástroj.
4. Co je potřeba k rozeznání fagotu?

Obrázek 8 Úryvek textu o didgeridoo²³⁸

Magická síla zvuku – a v případě didžeridu až na samu kost oholené podstaty hudby – se jakoby přímo, nezkresleně dotýká toho, jak vnímáme nejen zvuk a své okolí, ale i sami sebe. Z terapeutického hlediska je v tomto málu zvuku didžeridu daleko víc než ve většině symfonií. Není co posuzovat – levá mozková hemisféra je velmi brzy jaksi vypnuta a mysl může dokonale relaxovat. Léčivé frekvence stimulují tělo nejen obvyklou cestou vnímání zvuku, tedy ušima, neboť nízké frekvence přímo stimulují dlouhé části těla, dlouhé kosti a dokonce i tělesné procesy, a alikvótní tóny harmonizují nejen jednotlivé neurony našeho mozku, ale i výsledek jejich činnosti – emoce, myšlenky, city.

Didžeridu nám tak dnes připomíná, že pokud se octneme ve slepé uličce, a vývoj klasické západní hudby v tomto století tomu napovídá, musíme se vrátit k samým počátkům hudby – k jednoduchému tónu. V honbě za stále rychlejší prstovou ekvilibristikou, za stále hlasitější produkci a stále větším orchestrem a složitější harmonií jsme přehlédli, že i jeden jediný tón, když se umí zahrát, obsahuje množství dalších, alikvótních, částkových tónů a že v tomto smyslu je hra na jeden z nejjednodušších a nejstarších nástrojů lidské historie také nejléčivější.

²³⁸ MAREK. *Tajné dějiny hudby: zvuk a ticho jako stav vědomí*. c2000, s. 33.

Příloha 7 Ukázka vyplněných pracovních listů

Obrázek 9 Vyplněný pracovní list – Pétá a vlk, fagot

7.8 10.4

Pracovní list - Pétá a vlk

1. část

Dřevěné dechové nástroje

1. Jaké nástroje by mohly patřit do této hudební skupiny?
fletbna / píšťala

2. Jak asi tyto nástroje zní?
fletbna - páheř / píšťala - páheř

2. část

3. Přifaď obrázky nástrojů k jejich názvům. Dále k nim zapiš postavy, jež v této ukázce představují.

smyčce příčná flétna hoboj klarinet fagot tympány lesní rohy

4. Příběh.

FAGOT

Místo na poznámky:
Věta o jarním rohu hruš.

Obrázek 10 Vyplněný pracovní list – Barva v hudbě, Fagot

Pracovní list - Fagot

1. Z jakého dřeva se vyrábí?
smaragdové dřevo

2. Z kolika částí se skládá?
z 12 částí: korpus, klávesy, klávesník, klávesník, klávesník, klávesník, klávesník, klávesník, klávesník, klávesník, klávesník, klávesník

3. Jak by byl dlouhý, kdyby se nástroj rozložil a narovnal?
1,5 m

4. Jakou píseň hraje fagotové kvarteto? Co znamená kvarteto?
Beethoven, Billie Jean

5. Jak se nástroj rozezná? Co je k tomu potřeba?
namazání slávek

6. Jakou zajímavost ses o fagotu dozvěděl?
občas se nepoužívá, ale je to drahé

Křížovka
Doplní tabulku.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
a									
b									
c									
d									
e									
f									
g									
h									
i									
j									
k									
l									
m									
n									
o									
p									
q									
r									
s									
t									
u									
v									
w									
x									
y									
z									

Rozhodně

3. Jméno nazývá techniku, při které může hráč hrát nepřerušovaně?
 5. Jak se nazývá soubor, ve kterém hraje čtyři?

Sněží

1. Jak vlastnost nám pomáhá rozeznat nástroj?
 2. Austrálský dechový nástroj.
 4. Co je potřeba k rozeznání fagotu?

Příloha 8 Modelová lekce 3 – Fagot v kontextu s tématem sonátové formy

Tabulka 8 Výuková jednotka 3

Téma modelové lekce	Klasicismus se zaměřením na Mozarta a sonátovou formu
Cíle modelové lekce	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Žáci odlišují hudební znaky klasicismu od předešlých období a jsou schopni přiřadit díla k předním skladatelům tohoto období (Haydn, W. A. Mozart) ▪ Žáci objasní vnitřní dělení sonátové formy ▪ Žáci provedou rozbor společně s pedagogem 1. věty Mozartova koncertu B dur pro fagot (sonátová forma), při kterém aplikují znalosti o sonátové formě ▪ Žáci se rozezpívají, nacvičí společně s učitelem píseň <i>Figarova kavatina</i> od W. A. Mozarta z opery <i>Figarova svatba</i> za doprovodu klavíru
Časová dotace	45 minut
Pomůcky	Klavír, pracovní listy pro rozbor skladby, webová stránka youtube – poslechová ukázka Symfonie č. 94 G dur – Joseph Haydn ²³⁹ , ukázka Koncertu B dur 1. věty ²⁴⁰ , počítač, PowerPoint prezentace – fagot ²⁴¹ , projektor, reproduktory, pracovní list s otázkami shrnující základní znalosti lekce, kopie písně <i>Figarova kavatina</i> ²⁴² , <i>Já, písnička</i> ²⁴³
Činnost učitele	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Uvede cíl hodiny, pustí ukázkou Haydnovu symfonii S úderem do kotlů a žákům položí otázku: <ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Jak na vás působí tato hudba? Je složitá na poslech nebo je lehce poslouchatelná – jasná?</i> ▪ Přiblíží žákům období 18. století a poč. 19. stol., shrne hlavní znaky klasicismu, které zazněly v první fázi hodiny a doplní ty, jež nebyly zmíněny, vše zapíše na tabuli²⁴⁴ ▪ Vyloží informace o skladateli Wolfgangu Amadeovi Mozartovi, jeho nejslavnějších skladbách ▪ Vyzve žáky k zamyšlení se na základě zjištění hlavních znaků klasicismu <ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Jakou mají nejspíše hudební formu skladby tohoto období?</i> ▪ Vysvětlí žákům tří-fázové dělení sonátové formy a poté dokáže na poslechové ukázce 1. věty Mozartova koncertu B dur pro fagot <ul style="list-style-type: none"> ○ aktivita <ul style="list-style-type: none"> ▪ Žáci mají za úkol oznámit jednotlivé fáze: <ul style="list-style-type: none"> • expozici rozpažením rukou, • provedení otočením dlaní vzhůru,

²³⁹Haydn - Symphony no. 94 "Surprise": 2nd movement. In: *Youtube* [online]. [cit. 2018-04-14]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=4Cs_f3GupCo

²⁴⁰JENSEN, Dag. *Mozart, W. A.: Bassoon Concerto, K. 191 / Hummel, J.N.: Bassoon Concerto, Woo 23 / Jolivet, A.: Bassoon Concerto.[CD]* Königsdorf: Capriccio, 2011. C10579, uk. č. 1 – Allegro.

²⁴¹ viz Příloha 5 Prezentace - fagot (k modelové lekci Péťa a vlk)

²⁴² viz níže, MOZART, Wolfgang Amadeus. *Figarova kavatina: z opery Figarova svatba* [zpěv a 2 flétny]. Materiál z hodin didaktiky PhDr. Štěpánky Liškové, Ph.D.

²⁴³ JÁNSKÝ, Petr. *Já, písnička: zpěvník pro žáky základních škol. 2.*, přeprac. vyd. Cheb: Music Cheb, 1995, 172 s. ISBN 80-859-2502-8.

²⁴⁴ viz poznámky níže

	<ul style="list-style-type: none"> • reprízu tzv. motáním klubička, ▪ Zde se hodí navázat s výkladem o fagotu a jeho vzrůstajícím významem v orchestru za použití prezentace. Žáky nechá tyto poznatky zapsat do pracovního listu. ▪ Rozezpívá žáky pomocí pěveckých cvičení s harmonickým podkladem klavíru, nacvičí s žáky skladbu <i>Figarova Kavatina</i> od W. A. Mozarta s účastí klavíru, ▪ Shrne veškeré poznatky, které se žáci během lekce naučili formou hudebního kvízu
Činnost žáků	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Na základě poslechové ukázky vyvodí znaky klasicismu společně s pedagogem ▪ Zapisují poznámky z výkladu učitele do sešitů ▪ Na základě informací o klasicismu odvozují, že formy tohoto období jsou členěné a vyrovnané ▪ Aplikují na základě poslechu znalosti sonátové formy a skladbu dělí na tři části ▪ Zpívají dle svých hlasových dispozic, dodržují zásady hlasových pravidel a orientují se v notovém zápisu ▪ Vysvětlují znaky hudby klasicismu, pojmenovávají hlavní osobnosti a jejich významné skladby, zpívají skladbu W. A. Mozarta
Vyučovací metody	Výklad, diskuze, výklad s diskuzí, individuální práce, práce se zpěvníkem, skupinová výuka
Hodnotící metody	Průběžná evaluace, zpětná vazba, práce studentů při hodině

Tabulka 9 Časové rozvržení Modelové lekce 3

čas (min)	činnost
10	Uvedení žáků do problematiky klasicistní hudby
5	Wolfgang Amadeus Mozart
2	Sonátová forma
10	Aktivita (určování fází sonátové formy)
5	Fagot
8	Nácvik písně Figarova kavatina
5	Shrnutí hodiny

Zde jsou uvedeny možné poznámky z této vyučovací jednotky pro žáky:

Poznámky ke znakům hudebního klasicismu:

- průhledná melodika

-
- homofonní vedení hlasů
 - nové hudební formy – cyklická sonáta, symfonie
 - ustálení malého klasického orchestru
(*smyčce, dechy, tympány*)
 - zdokonalení hudebních nástrojů
(lepší využití ve skladbách)

Poznámky ke skladateli Wolfgangu Amadeu Mozartovi

- už od dětství **zázračné dítě**
- jako klavírista koncertoval po Evropě
- předčasná smrt v 35 letech
- chtěl být *svobodným umělcem*, závislým na tom, co sám vytvoří
- nejznámější skladby:
smyčcový kvartet *Malá noční hudba*,
opery *Figarova svatba*, *Don Giovanni*

Poznámky k sonátové formě

expozice – uvedení tématu

provedení – práce s tématem

repríza – pozměněné opakování expozice

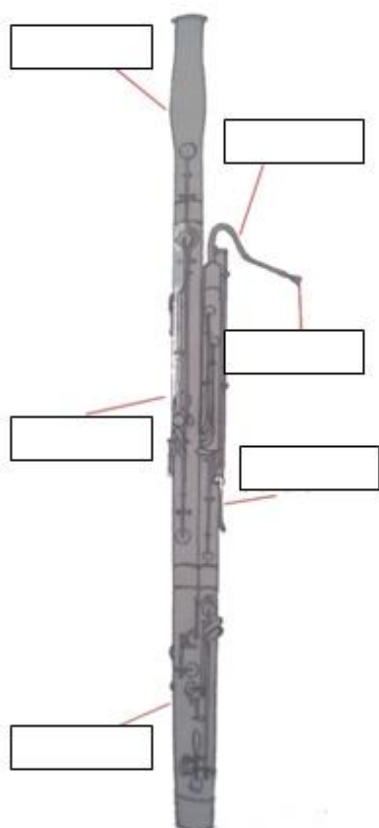
Koncert pro fagot B dur

Zajímavosti:

Oficiálně je známý 1 fagotový koncert, ale existuje ještě jeden, o kterém se dodnes znalci dohadují, zda je Mozartův nebo francouzského skladatele François Deviennea.

Pracovní list – fagot

FAGOT²⁴⁵

Místo na poznámky:

²⁴⁵ obrázek viz cit. 236

FIGAROVA KAVATINA

z opery Figarova svatba

Allegretto (rychleji)

Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791)

zpěv

1. Li- bo- li pá- nu v ko- le se to- čit, li- bo- li
2. V slav- né své ško- le no- vým jej kro- kům, v slav- né své
3. Vím, jak se bí- ti, jak sí- tě klás- ti, vý- pa- dy

2 flétny

pá- nu v ko- le se to- čit, mů- že si sko- čit,
ško- le no- vým jej kro- kům, růz- ným jej sko- kům
kry- ti, ú- kla- dy más- ti, bu- de tak tan- co- vat,

chci rád mu hrát, bu- de- li ská- kat, bu- du mu
na- u- čím rád, růz- ným jej sko- u- kům na- u- čím
jak bu- du hrát, tak bu- de ská- kat, jak bu- du

hrát, aj, bu- du mu hrát, aj, bu- du mu hrát.
rád, aj, na- u- čím rád, aj, na- u- čím- rád.
hrá- ti, tak bu- de ská- kat, jak bu- du hrá- ti.

The musical score is written in G major (one sharp) and 3/4 time. It consists of a vocal line and a flute line. The vocal line has three verses. The flute line provides accompaniment. Chord diagrams for guitar are provided above and below the staff lines. The chords are: D, A7, D, A7, D, G, A7, Hm, Em, A, D, A, D, A, A7, D.

Příloha 9 Modelová lekce 4 – Fagot v kontextu dřevěných dechových nástrojů

Tabulka 10 Výuková jednotka 4

Téma modelové lekce	Dřevěné dechové nástroje
Cíle modelové lekce	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Žáci rozpoznají sluchem dřevěné dechové nástroje a poznají, jak vznikly dechové nástroje ▪ Žáci vyhledají zadané nástroje a přiřadí název k obrázku ▪ Žáci získávají bližší informace o fagotu ▪ Žáci začnou tvořit jednoduchý nástroj ▪ Žáci tvoří zvuky na vytvořený nástroj a předvádí ho (DÚ) ▪ Žáci zpívají dle svých možností
Časová dotace	45 minut
Pomůcky	Počítač, projektor, prezentace, CD Dřevěné dechové nástroje aneb Kdo je dutý jako dřevo (Nebojte se klasiky) ²⁴⁶ , pracovní list s otázkami k poslechu, brčka, papírové roličky, izolepa, nůžky, reproduktory, <i>Já písnička</i> . ²⁴⁷
Činnost učitele	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Uvede cíl hodiny a zadá motivační dotazy typu: <ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Jak dechové nástroje vůbec vznikli? (Tato otázka a další otázky se již objevují v pracovním listu)</i> ○ <i>Co asi tak způsobilo jejich vznik?</i> ▪ Zadá instrukce k vyplnění pracovního listu v průběhu poslechu nahrávky (14 min): <ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Přiřaď obrázky nástrojů z pracovního listu k jejich názvům. Dále k nim zapiš přirovnání, jež v této ukázce uslyšíš.</i> ○ <i>Jak na vás jednotlivé nástroje působí? Dokážete si je představit i v jiných situacích? Popiš.</i> ▪ Vyzve studenty k odpovědím na otázky. ▪ Podává informace o fagotu ▪ Motivuje otázkou: <i>Jak vznikaly jednoduché nástroje?</i> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Mohli bychom si je z něčeho vyrobit? ▪ Zadá instrukce <ul style="list-style-type: none"> ▪ k vytvoření jednoduchého nástroje Panovy flétny²⁴⁸, ▪ k předvedení svého nástroje ▪ a motivuje žáky k vytvoření menší konstrukce fagotu: <i>Jak by šel vytvořit pomocí brček? Čím by se v zahnutí mohl spojit?</i> (Zde se nabízí možnost zadání domácího úkolu na známku) ▪ Rozezpívá žáky pomocí pěveckých cvičení s harmonickým

²⁴⁶ *Nebojte se klasiky! Dřevěné dechové nástroje: aneb Kdo je dutý jako dřevo [CD]*. Radioservis, 2017.

EAN: 8590236093225.

²⁴⁷ *Já, písnička*. 1999.

²⁴⁸ Učitel připraví brčka, papírové trubky, izolepu. Žáci mají úkol vytvořit Panovu flétnu v rozdělených skupinkách po čtyřech. Alternativou jsou skleněné lahve naplněné různým množstvím vody a naladěné podle nástroje (zob. flétny, klavíru či kytary.) In: ŠEDIVÝ, Jakub a Lucie ROHLÍKOVÁ. *Hudební výchova: učebnice pro 6. -7. ročník* 2013, s. 60.

	<p>podkladem klavíru, nacvičí s žáky skladbu s účastí klavíru.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Shrne veškeré poznatky, které se žáci během lekce naučili.
Činnost žáků	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Příslušné odpovědi: <ul style="list-style-type: none"> ○ Zaznamenávají studenti do pracovního listu. ▪ Po poslechu zaznamenávají příslušné odpovědi z diskuse a diskutují ve skupinkách. ▪ Zjišťují poznatky o fagotu ▪ Tvoří hudební nástroj dle instrukcí. ▪ Hrají na nástroj, jež vyrobili ▪ Shrnují poznatky o nástrojích ▪ Zpívají dle svých hlasových dispozic, dodržují zásady hlasových pravidel a orientují se v notovém zápisu
Vyučovací metody	Výklad, diskuze, výklad s diskuzí, individuální práce, skupinová výuka
Hodnotící metody	Průběžná evaluace, zpětná vazba, práce studentů při hodině

Tabulka 11 Časové rozvržení Modelové lekce 4

čas (min)	činnost
5	Uvedení žáků do problematiky dřevěných dechových nástrojů
14	Poslech o dřevěných dechových nástrojích
3	Fagot
11	Aktivita (tvorba jednoduchého dřevěného nástroje, popř. <i>fagotu</i>)
4	Shrnutí poznatků z hodiny
8	Rozezpívání, nácvik písně

Pracovní list – dřevěné dechové hudební nástroje²⁴⁹

Obrázek 11 Příčná flétna

Obrázek 14 Hoboj

Obrázek 13 Klarinet

Obrázek 12 Fagot

²⁴⁹Obrázek 11. Hudební nástroje. In: *Eschovka* [online]. Praha [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: <https://eschovka.cz/product/?pid=543>.

Obrázek 12. Hra na hoboj. In: *ZUŠ Přerov* [online]. Přerov [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: http://www.mvweisenbach.de/instrumente/bilder_instrumente/oboe.jpg.

Obrázek 13 a 14 In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001 [cit. 2018-04-15], viz *Seznam internetových zdrojů*, s. 59 – 60.